

UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE

Prírodovedecká fakulta

Katedra humánnej geografie a demogeografie

**Geografické aspekty pracovnej migrácie na
príklade obce Kladzany**

Bakalárska práca

Zuzana MATANINOVÁ

Študijný odbor 4.1.35 Geografia

Vedúca bakalárskej práce: Mgr. Alena Rochovská, PhD.

BRATISLAVA 2010

Prehlásenie

Čestne prehlasujem, že som bakalársku prácu vypracovala samostatne s použitím uvedenej literatúry.

V Bratislave, 20.5.2010

.....
podpis autora

PodĎakovanie

Týmto by som sa chcela poĎakovať vedúcej bakalárskej práce Mgr. Alene Rochovskej, PhD. za odborné vedenie, podnetné návrhy a cenné pripomienky pri záverečnom spracovaní práce.

Osobitná vĎaka patrí mojej rodine a všetkým, ktorí ma podporovali pri tejto práci ale aj počas celého môjho doterajšieho vysokoškolského štúdia.

ABSTRAKT

MATANINOVÁ, Zuzana: Geografické aspekty pracovnej migrácie na príklade obce Kladzany. Bakalárska práca. Univerzita Komenského v Bratislave. Prírodovedecká fakulta. Katedra humánnej geografie a demogeografie. Vedúca bakalárskej práce: Mgr. Alena Rochovská, PhD. Bratislava: Prírodovedecká fakulta UK. 2010. 50 strán.

Obsahom práce „Geografické aspekty pracovnej migrácie na príklade obce Kladzany“ je zhodnotenie celkového stavu zahraničnej pracovnej migrácie na základe nadobudnutých poznatkov a poznania situácie skúmanej oblasti z rôznych hľadísk. V práci sa venujeme dejinám migrácie a jej priebehu, na čo nadväzuje zhodnotenie súčasného stavu, migračných trendov a vyhliadky do budúcnosti vzhľadom na súčasnú hospodársku krízu ale aj rôzne vývojové trendy v oblasti mechanického pohybu osôb. Súčasťou práce sú výsledky vlastného etnografického výskumu doplneného o dotazníkový prieskum, ktorého objektom boli migrujúci obyvatelia obce Kladzany. Pozornosť je sústredená práve na týchto obyvateľov, príčiny a dôsledky ich odchodu ale aj ich potenciálneho návratu, dopad migrácie nie len na nich samotných, ale aj na celé miestne spoločenstvo. V práci hodnotíme dopady migrácie, ktoré majú negatívny charakter, ale poukazujeme aj na tie pozitívne, vďaka ktorým je migrácia nie len potrebná, ale dalo by sa povedať, nevyhnutná.

Kľúčové slová: migrácia, migrant, migračné vlny, „pull“ faktory, „push“ faktory, štatistika, únik mozgov, hospodárska kríza

ABSTRACT (english)

MATANINOVÁ, Zuzana: Geographic aspects of labour migration based on the example of Kladzany community. Bachelor thesis. Comenius University in Bratislava. Faculty of Natural Sciences. Department of Human geography and demogeography. Head of Bachelor work: Mgr. Alena Rochovská, PhD. Bratislava: Faculty of Natural Sciences. Comenius University. 2010. 50 pages.

The thesis „Geographic aspects of the labour migration based on the example of the Kladzany community“ contains the overall evaluation of the labour migration abroad based on the acquired information and knowledge of situation examined from different angles. The thesis is dedicated to the history and process of migration in connection with current stage examination, migration trends, future prospective in the context of economic crisis and development trends in the field of movement of people. Thesis includes the results of the ethnographic research complemented with questionnaire, in which the migrant Kladzany inhabitants were the respondents. The thesis is focused on these inhabitants, reasons and consequences of their migration, their potential return and consequences of migration on the whole community. Thesis evaluates the negative consequences of migration, as well as the positive ones, thanks to which, the migration is not only needed, but even necessary.

Key words: migration, migrant, waves of migration, „pull“ factors, „push“ factors, statistics, brain drain, business depression

OBSAH

ZOZNAM TABULIEK, GRAFOV A OBRÁZKOV.....	7
ZOZNAM POUŽITÝCH POJMOV A SKRATIEK.....	8
ÚVOD.....	9
1 ZHODNOTENIE LITERATÚRY A METODIKA PRÁCE.....	10
1.1 Zhodnotenie literatúry.....	10
1.2 Metodika práce.....	10
2 TEORETICKÉ A PRÁVNE VÝCHODISKÁ ZAHRANIČNEJ MIGRÁCIE.....	12
2.1 Základné demografické pojmy.....	12
2.2 Definícia a typológia zahraničnej migrácie.....	13
2.3 Voľný pohyb pracovníkov.....	14
2.4 Evidencia migrantov.....	15
2.5 Právne normy a smernice Európskej únie.....	15
3 EMIGRAČNÉ VLNY.....	18
3.1 Vývoj migrácie do roku 1989.....	19
3.2 Emigračná vlna po páde železnej opony.....	20
3.3 Emigračný boom po vstupe Slovenska do Európskej únie.....	21
3.4 Zmeny v zahraničnej pracovnej migrácii v súčasnosti.....	22
4 OBEC KLADZANY A ŠIRŠIE SÚVISLOSTI MIGRÁCIE.....	24
4.1 Charakteristika obce.....	24
4.2 Odchod za prácou do zahraničia.....	25
4.3 Motivačné faktory odchodu.....	30
4.4 Smery pracovnej migrácie.....	31
5 VPLYVY MIGRÁCIE – VŠEOBECNE POZITÍVNE ČI NEGATÍVNE?.....	33
5.1 Vplyv migrácie na malé obecné komunity, duchovný a ekonomický rozvoj.....	33
5.2 Dopad migrácie na rodinu.....	34
5.3 Dopad migrácie na jednotlivca.....	36
6 VYHLIADKY DO BUDÚCNOSTI	37
6.1 Predpokladaná doba zotrvania v zahraničí a návrat migrantov.....	37
6.2 Prognózy ďalšieho vývoja migrácia.....	40
6.3 Vplyv hospodárskej krízy na vývoj pracovnej migrácie.....	41
ZÁVER.....	43
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY.....	44
PRÍLOHY.....	46

ZOZNAM TABULIEK, GRAFOV A OBRÁZKOV

Zoznam tabuliek

Tabuľka 1 Počet obyvateľov a migrantov obce Kladzany od roku 1989.....	27
Tabuľka 2 Počty migrantov obce Kladzany do jednotlivých krajín v rokoch 1989-2009.....	32

Zoznam grafov

Graf 1 Podiel migrantov z hľadiska pohlavia.....	28
Graf 2 Podiel migrantov podľa veku.....	29
Graf 3 Podiel migrantov z hľadiska zamestnanosti.....	29
Graf 4 Dôvody odchodu do zahraničia (absolútne počty).....	31
Graf 5 Cieľové krajiny migrantov.....	32
Graf 6 Dôvod návratu migrantov späť na Slovensko.....	39
Graf 7 Dĺžka pobytu v zahraničí.....	40

Zoznam obrázkov

Obrázok 1 Migrácia vo svete.....	18
Obrázok 2 Zahraničná migrácia v roku 2001.....	21
Obrázok 3 Obec Kladzany na mape Slovenska.....	24
Obrázok 4 Okres Vranov nad Topľou.....	25
Obrázok 5 Zahraničná pracovná migrácia podľa krajov (%) v roku 2007.....	26

ZOZNAM POUŽITÝCH POJMOV A SKRATIEK

exodus	hromadný odchod
EHS	Európske hospodárske spoločenstvo
ES	Európske spoločenstvo
EURES	Európsky portál pre pracovnú mobilitu
EUROSTAT	Štatistický úrad Európskeho spoločenstva
EÚ	Európska únia
INFOSTAT	Inštitút informatiky a štatistiky (Výskumné demografické centrum)
IOM	Medzinárodná organizácia pre migráciu
OcÚ	Obecný úrad
OECD	Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj
OSN	Organizácia spojených národov
VZPS	Výberové zisťovanie pracovných síl

ÚVOD

Sťahovanie z miesta na miesto bolo odjakživa súčasťou ľudského života. V súčasnosti je tento mechanický pohyb obyvateľstva fenoménom, ktorý vplyvom globalizácie patrí medzi aktuálne výzvy ľudstva.

Migrácia má svoju históriu, ďalej sa vyvíja a teda nie je procesom ukončeným. Jej priebeh sa mení v závislosti od rôznych faktorov, napr. hospodárskych, ekonomických či sociálnych.

Po roku 1989 sa zahraničná migrácia začala prejavovať vo veľkej miere a po vstupe Slovenska do Európskej únie sa tento proces ešte zintenzívnil. V súčasnosti sa vplyvom svetovej hospodárskej krízy proces migrácie spomalil a zatiaľ sa nedá jednoznačne určiť aký to bude mať dopad na jej ďalší vývoj.

Aj keď migrácia so sebou prináša množstvo rizík a negatívnych faktorov, je dôležité, aby sme poznali aj tie pozitívne, vďaka ktorým je migrácia potrebná. V našej práci sa snažíme nájsť príčiny odchodu ale aj potenciálneho návratu migrantov a poukázať na dopad migrácie ako na jednotlivcov tak aj na celú spoločnosť a to na príklade obce Kladzany, ktorá leží vo východnej časti Slovenska a je vzhľadom na počet obyvateľov známa vysokým počtom migrantov.

V práci vychádzame z odbornej literatúry prevažne slovenských odborníkov, ktorý sa venujú danej problematike. Na získanie bližších údajov a informácií o súčasnom stave zahraničnej pracovnej migrácie v danej obci sme použili vlastný etnografický výskum, ktorý sme doplnili dotazníkovým prieskumom.

Práca je rozdelená do šiestich kapitol. Postupne prechádzame od teoretického základu, cez dejiny migrácie až do súčasnosti, kde skúmame motivačné faktory odchodu, smery migrácie a spomínané dopady migrácie. Posledná kapitola načrtáva ďalšie vývojové trendy s ohľadom na hospodársku krízu.

1 ZHODNOTENIE LITERATÚRY A METODIKA PRÁCE

1.1 Zhodnotenie literatúry

Nakoľko sa téma zahraničnej migrácie v posledných rokoch stala veľmi aktuálnou, zaoberajú sa ňou čoraz viac odborníci z viacerých oblastí a publikujú rôzne štúdie a príspevky.

Najvýznamnejším predstaviteľom a expertom na túto tému na Slovensku je Boris Divinský (2005, 2007), od ktorého bolo možné získať viacero štúdií a knižných publikácií. Tému migrácia sa hlbkovo a z rôznych hľadísk venuje IOM (Medzinárodná organizácia pre migráciu), ktorá publikuje výsledky svojich výskumov. V práci som vychádzala taktiež z diela E. Rievajovej (2001) a z najnovšej literatúry z príspevkov S. Andrášovej (2008), E. Hanzelovej, Z. Kostolnej a D. Kešelovej (2008).

Problém ale nastáva v tom, že väčšina vzniknutých diel k tejto problematike sa týka zahraničnej migrácie na Slovensku a je len veľmi málo literatúry, ktorá rozoberá migráciu Slovákov do zahraničia. Vzniknuté publikácie k tejto téme sú viac všeobecné a poskytujú nepresné informácie z výsledkov rôznych uskutočnených prieskumov. Aj ŠÚ SR (Štatistický úrad Slovenskej republiky) síce poskytuje informácie a štatistické údaje o slovenských migrantoch, no problém evidencie migrantov, ktorý súvisí s neplnením si povinnosti občanov súvisiacich s hlásením zmeny bydliska, spôsobuje nepresnosť a neúplnosť týchto údajov.

Pri písaní práce bolo nutné čerpať z rôznych internetových zdrojov a nevyhnutným informačným prostriedkom boli aj legislatívne dokumenty: zákony, vyhlášky a ďalšie normatívne dokumenty.

1.2 Metodika práce

Prvotnou fázou napísania práce bolo charakterizovanie súčasného stavu poznania skúmanej problematiky, nastolenie problémov, ktoré sme chceli riešiť a vytýčenie cieľov, ktoré sme chceli v práci dosiahnuť. Nasledovalo načrtnutie stručného obsahu jednotlivých kapitol.

V ďalšej fáze sa realizoval rozsiahly zber dát, ktorý pozostával z už spomínaných príspevkov, štúdií, odborných článkov, z domácej a zahraničnej literatúry. Nevyhnutnou súčasťou bolo preštudovanie zákonov, smerníc, nariadení a ďalších právnych noriem a dokumentov súvisiacich s danou témou.

Ďalej nasledovalo selektovanie, zatriedenie a analyzovanie získaných informácií, údajov a poznatkov.

Zber štatistických údajov o migračnom pohybe obyvateľstva sa na Slovensku uskutočňuje prostredníctvom ŠÚ SR, ktorý poskytuje údaje o zahraničnom sťahovaní, ďalej sú to údaje ŠÚ SR z výberového zisťovania pracovných síl (VZPS) a posledným štatistickým zdrojom je EURES (Európske služby zamestnanosti), ktorý získava údaje na základe výmeny informácií medzi jednotlivými krajinami. Žiadna z metód však neposkytuje údaje na úrovni obcí. Z tohto dôvodu bolo nevyhnutné urobiť vlastný etnografický výskum, v ktorom sme sa dopracovali k presným štatistickým dátam za obec Kladzany.

Bakalársku prácu tvorí šesť kapitol a prílohy. Teoretickým vstupom do problematiky zahraničnej migrácie je druhá kapitola, v ktorej je definovaná zahraničná migrácia ako aj ďalšie demografické pojmy s ňou súvisiace, ktoré sme čerpali z Krátkeho slovníka základných demografických pojmov. Nájde tu typológiu migrácie, oboznámime sa s evidenciou migrantov aj so základnými právnymi normami. Informácie, použité v tejto kapitole sme čerpali predovšetkým z prác B. Divinského, IOM a zo Štatistického úradu.

V tretej kapitole, v ktorej sa venujeme dejinám migrácie a jednotlivým migračným vlnám a smerom migrácie vychádzame z prác B. Divinského a D. Popjakovej ale aj ďalších slovenských a zahraničných autorov. Kapitola je rozdelená do štyroch podkapitol, pričom každá z nich sa zaoberá určitým obdobím migrácie. Najdôležitejšiu časť tvoria migračné vlny od roku 1989 po súčasnosť.

Štvrtá a piata kapitola tvoria praktický základ celej práce. V týchto kapitolách sú prezentované výsledky nášho etnografického výskumu, ktorý bol doplnený o dotazníkový prieskum. Na základe informácií poskytnutých Obecným úradom obce Kladzany oboznamujeme so základnými faktami o obci a poukazujeme na aktuálnosť skúmanej témy. Venujeme sa tu motivačným faktorom odchodu, smerom migrácie ako aj ďalším špecifikám zahraničnej migrácie. Vychádzajúc zo štúdií B. Divinského, E. Murovej a ďalších a taktiež z poznatkov získaných v rámci vlastného prieskumu hodnotíme vplyvy a dopady zahraničnej pracovnej migrácie. Nejde len o dopady na spoločnosť ako celok, ale snažíme sa poukázať na negatívne ako aj pozitívne dopady na jednotlivcov, rodiny a malé obecné komunity a ich ekonomický a duchovný rozvoj.

Výsledky nášho prieskumu sú z časti prezentované aj v poslednej kapitole, kde sa venujeme dĺžke zotrvania v zahraničí, návratom migrantov a dopadom súčasnej hospodárskej krízy na vývoj pracovnej migrácie.

Súčasťou bakalárskej práce sú grafy, tabuľky, dotazník a obrázková príloha.

2 TEORETICKÉ A PRÁVNE VÝCHODISKÁ ZAHRANIČNEJ MIGRÁCIE

Prvá kapitola našej práce oboznamuje so základnými demografickými pojmami spájajúcimi sa s migráciou osôb, ktoré budú ďalej v práci spomenuté a bližšie objasnené. Nájdeme tu právne normy, nariadenia a smernice EÚ a dozvieme sa o problémoch štatistiky a evidencie migrantov.

2.1 Základné demografické pojmy

Medzi základné pojmy, ktoré priamo aj nepriamo súvisia s mechanickým pohybom osôb patria pojmy, ktoré boli podľa Krátkeho slovníka základných demografických pojmov (INFOSTAT, 2002) definované nasledovne:

Pohyb obyvateľstva – každá zmena v počte, štruktúre a rozmiestnení obyvateľstva, prirodzený, priestorový (mechanický), sociálny.

Migrácia, sťahovanie – pohyb cez hranice administratívnej jednotky, pri ktorom dochádza k trvalej zmene pobytu osoby. V zahraničí sa pod týmto pojmom chápe hlavne zahraničná migrácia, v SR naopak hlavne vnútorná a označuje sa aj ako sťahovanie.

Migrant – osoba, ktorá mení miesto svojho trvalého (obvyklého) pobytu z jednej krajiny do inej alebo z jedného regiónu do iného v rámci krajiny.

Prisťahovaný – osoba, ktorá sa prisťahuje do určitej územnej jednotky.

Vysťahovaný – osoba, ktorá sa vysťahuje z určitej územnej jednotky.

Imigrácia – sťahovanie do určitej územnej jednotky.

Emigrácia – sťahovanie z danej územnej jednotky.

Zahraničná migrácia – migrácia cez hranice štátu.

Migračný tok, migračný prúd – celkový počet migrantov, resp. prípadov sťahovania premiestnení, s rovnakým miestom odchodu a s rovnakým miestom odchodu.

Trvalý pobyt – trvalý pobyt je v mieste stáleho bydliska občana, t.j. miesto, kde sa občan SR alebo cudzinec trvalo zdržiava.

Štatistika obyvateľstva – praktická činnosť zameraná na získavanie dát o obyvateľstve. V užšom zmysle sa pod štatistikou obyvateľstva rozumie štatistické zisťovanie o obyvateľstve, v širšom zmysle aj spracovanie demografických údajov.

Migračná štatistika – štatistika zmien pohybu obyvateľstva. V SR zahŕňa zmeny trvalého pobytu obyvateľstva.

2.2 Definície a typológia zahraničnej migrácie

Problematike zahraničnej migrácie sa v súčasnosti výhradne nevenuje žiadna veda. Štúdiu tohto fenoménu sa ale venuje viacero vedných disciplín, ako napríklad sociológia, psychológia, demografia, geografia, ekonómia a iné.

Poznáme niekoľko rôznych zjednodušených definícií zahraničnej migrácie. Medzinárodná organizácia pre migráciu sformovala nasledovnú a veľmi výstižnú definíciu: „Zahraničná migrácia je pohyb osoby alebo skupiny osôb z jednej geografickej jednotky do druhej cez administratívnu či politickú hranicu s cieľom usadiť sa definitívne alebo prechodne na mieste inom ako je miesto pôvodu osoby. Za migráciu sa nepovažujú niektoré dočasné formy priestorovej mobility, ako napríklad turistika, rekreácia, služobná cesta či náboženská púť.“ (IOM, 2003)

Pri typológii zahraničnej migrácie musíme brať do úvahy niekoľko kritérií.

Prvým kritériom je *dĺžka pobytu migranta* na základe čoho sa delí migrácia všeobecne na krátkodobú (3 až 11 mesiacov) a dlhodobú (12 mesiacov a viac).

Podľa IOM (2003) rozlišujeme v rámci pracovnej emigrácie:

- dlhodobé zamestnávanie občanov SR v zahraničí
- pravidelná dochádzka za prácou v zahraničí
- krátkodobé, resp. sezónne práce občanov SR v zahraničí.

Ďalším dôležitým kritériom je *motivácia migranta k migrácii*. Podľa tohto kritéria delíme migráciu na dobrovoľnú a vynútenú okolnosťami. My sa v našej práci budeme venovať migrácii dobrovoľnej, keďže Slovensko nepatrí v súčasnosti medzi krajiny, ktoré by občania opúšťali z dôvodu ozbrojených konfliktov, vojen, živelných pohrôm či z iných život ohrozujúcich dôvodov.

Často používaným kritériom pre klasifikáciu migrantov je *zákonnosť ich pobytu*. Podľa toho môžeme migrantov rozdeliť na legálnych a nelegálnych. Definícia IOM hovorí: „Medzi legálnych migrantov patria tí, ktorí sa zdržujú na území hostiteľskej krajiny v súlade s platnými zákonmi a s platnými dokumentmi. Nelegálni migranti sa zdržiavajú v zahraničí bez platného povolenia, s falošnými alebo žiadnymi dokumentmi a v rozpore s medzinárodnými dohodami a zákonmi.“ (IOM, 2003)

Ako uvádza Divinský (2005), patria medzi zahraničných migrantov podľa OSN: cudzinci za účelom vzdelávania a školenia: zahraniční študenti a praktikanti, cudzinci za účelom práce: migrační pracovníci – dočasní, sezónni, projektoví, zmluvní, medzinárodní úradníci, migranti v súvislosti s vytváraním a zjednocovaním rodiny, migranti s právom voľného pobytu, práce a pohybu na základe osobitných medzištátnych dohôd, cudzinci s povoleným pobytom: za účelom zamestnania, kvôli rodinným zväzkom, kvôli etnickým, historickým

a iným vzťahom s prijímajúcou krajinou, podnikatelia a investori, zahraniční dôchodcovia, migranti z humánnych dôvodov: utečenci, žiadatelia o azyl, osoby, ktorým je poskytnuté dočasné útočisko, osoby prijaté z iných humanitných dôvodov, tolerované osoby, repatrianti a deportované osoby.

2.3 Voľný pohyb pracovníkov

Sloboda voľného pohybu medzi jednotlivými štátmi EÚ a právo rovnakého zaobchádzania patria medzi základné slobody, na ktorých je postavený spoločný trh v rámci únie. Ide pravdepodobne o najdôležitejšie právo, ktoré jednotlivcom vyplýva z právnych predpisov Spoločenstva, a o základný prvok európskeho občianstva. Vďaka právu na voľný pohyb pracovníkov si občania EÚ môžu hľadať prácu v iných členských krajinách, pracovať v nich bez pracovného povolenia, zdržiavať sa v nich na tento účel a ostať v nich aj po ukončení zamestnania.

„Právo na voľný pohyb pracovníkov existuje od založenia ES (Európske spoločenstvo) v roku 1957. Voľný pohyb pracovníkov je zakotvený v článku 39 Zmluvy o založení ES a bol rozvinutý v sekundárnej legislatíve, a to najmä v nariadení 1612/68 o slobode pohybu pracovníkov v rámci Spoločenstva a v smernici 2004/38/ES o práve občanov únie a ich rodinných príslušníkov voľne sa pohybovať a zdržiavať sa v rámci územia členských štátov.“ (Európska komisia)

Podľa tejto smernice sa za pracovníka považuje osoba, ktorá vykonáva skutočnú a produktívnu prácu na základe pokynov inej osoby a za ktorú dostáva odplatu.

Pracovníci majú v rámci EÚ vo všeobecnosti právo na:

- získanie zamestnania bez pracovného povolenia (okrem výnimiek podľa prechodných období niektorých krajín)
- rovnaké zaobchádzanie pokiaľ ide o zamestnanie, sociálne a daňové zvýhodnenia, ako občania danej krajiny
- privieť si zo sebou rodinu bez ohľadu na to, aké majú jej príslušníci občianstvo
- plnú účasť na sociálnom systéme
- plné vzájomné uznávanie kvalifikácie

„Migrácia za prácou do zahraničia tvorí jeden z komponentov celkových medzinárodných migračných pohybov, ktoré majú viacdimeziálnu povahu. Objasniť podstatu a príčiny migrácie za prácou nie je jednoduché, aj keď sa vo všeobecnosti poukazuje, že možnosť získania lepšieho zamestnania a vyššej mzdy sú „hybnou silou“ a „motorom“ migračného konania ľudí.“ (Hanzelová, Kostolná, Kešelová, 2008)

2.4 Evidencia migrantov

V predchádzajúcej podkapitole sme vyčlenili niekoľko kategórii zahraničnej migrácie. Na Slovensku však možno tieto poznatky využiť prevažne teoreticky. Dôvodom sú vážne nedostatky v evidencii zahraničných migrantov.

Ako uvádza Divinský (2005) štatistika vystahovaných osôb zo Slovenska naráža na vážny problém, ktorým sú výrazne podhodnotené dáta o vystahovaných v dôsledku nedostatočnej evidencii migrujúcich osôb. Dôvodom je fakt, že len minimálny podiel vystahovaných zo Slovenska si plní povinnosť vyplývajúcu zo zákona a odhlasuje sa z trvalého pobytu, ak má trvať viac ako 90 dní.

Z informácií Štatistického úradu SR (2007) sa dozvedáme, že do roku 2002 sa údaje o zahraničnej migrácii získavali výlučne zo zdrojov Štatistického úradu SR. V roku 2005 vláda SR schválila koncepciu migračnej politiky v nadväznosti na medzinárodné dohovory. Na základe tohto uznesenia bola zriadená pracovná komisia zložená zo zástupcov zainteresovaných ministerstiev, ako aj Úradu vlády SR, Štatistického úradu, Úradu Vysokého komisára OSN pre utečencov, Medzinárodnej organizácie pre migráciu a Slovenského helsinského výboru, na zabezpečenie plnenia úloh a činnosti vyplývajúcich z koncepcie.

Štatistický úrad SR v súvislosti so zberom štatistických údajov spolupracuje s viacerými inštitúciami, ktoré disponujú administratívnymi zdrojmi údajov o zahraničnej migrácii. Medzi tieto inštitúcie zaraďujeme: Úrad hraničnej a cudzineckej polície Prezídia policajného zboru, Register obyvateľstva Ministerstva vnútra SR, Odbor štátneho občianstva a matrík Sekcie verejnej správy Ministerstva vnútra SR, Migračný úrad Ministerstva vnútra SR, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny, Ministerstvo školstva SR a Ministerstvo zahraničných vecí SR.

2.5 Právne normy a smernice Európskej únie

Podľa správy Divinského (2005) boli základy migračnej politiky v Slovenskej republike boli položené uznesením vlády SR č. 846 z novembra 1993 v návrhu zásad migračnej politiky SR, ktorými vláda prijala *Zásady migračnej politiky SR*. Odrážajú objektívnu realitu a odvíja sa od nich obsah, forma a metódy realizácie migračnej politiky.

Prvou právnou úpravou, ktorá osobitne upravila postavenie osôb žijúcich v zahraničí a hlásiacich sa k slovenskej národnosti, bol *Zákon č. 70/1997 Z. z. o zahraničných Slovákoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov*. Tento zákon bol zrušený *Zákom č. 474/2005 Z. z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí a o zmene a doplnení niektorých zákonov - jeho uplatňovanie v praxi*. Týmto zákonom je upravená pôsobnosť orgánov štátnej správy

vo veciach týkajúcich sa vzťahov Slovenskej republiky a štátnej podpory Slovákov žijúcich v zahraničí. Podľa § 4 ods. 1 zákona bol zriadený Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí ako orgán štátnej správy. Zákon okrem iného vymedzil pojmy týkajúce sa postavenia Slováka žijúceho v zahraničí, postup pri podávaní žiadosti o vydanie osvedčenia Slováka žijúceho v zahraničí, ktorým sa toto postavenie preukazuje a ďalšie súvisiace náležitosti.

Zákonom, ktorý sa týka priamo evidencie migrantov je *Zákon č. 253/1998 Z.z. o hlásení pobytu občanov Slovenskej republiky a registri obyvateľov Slovenskej republiky*. Tento zákon v § 6 a § 9 ukladá občanom, ktorí sa pripravujú na vycestovanie do zahraničia s cieľom trvalo žiť v zahraničí, povinnosť ohlásiť skončenie trvalého pobytu ohlasovni, ktorá vedie údaje o jeho trvalom pobyte, v ohlásení uvedie štát a miesto pobytu, kam hodlá vycestovať, a deň začiatku pobytu v zahraničí, ktorý je zároveň dňom skončenia trvalého pobytu. Občan, ktorý má pobyt v zahraničí a ktorý sa rozhodne počas tohto pobytu skončiť trvalý pobyt na území Slovenskej republiky, môže ohlásiť jeho skončenie prostredníctvom zastupiteľského úradu Slovenskej republiky alebo prostredníctvom splnomocneného zástupcu v Slovenskej republike.

Z dejín slovenskej migrácie môžeme spomenúť zákon, ktorý bol vydaný v čase najväčšej vystaľhovalckej etapy. Ide o *Zákon č. 71 Sb. z.a.n. z roku 1922 o vystaľhovalctví*. Začiatkom roku 1920 začal v Československej republike veľmi rýchlo stúpať podiel vystaľhovalcov, čo prinútilo vládu vytvoriť zákon o vystaľhovalctve, ktorý bol svojím obsahom v podstate zákonom na ochranu vystaľhovalcov.

Základná charakteristika vystaľhovalca podľa tohto zákona znela: „Vystaľhovallec je ten, kto odchádza z územia Československej republiky do cudziny, aby si tam hľadal obživu, alebo s úmyslom sa už nevrátiť, taktiež aj každý príslušník jeho rodiny, ktorý ho sprevádza alebo nasleduje. Osoba, ktorá cestuje po mori v medzipalubí alebo v lodnej triede, je považovaná za vystaľhovalca, pokiaľ nie je známe, že odchádza do cudziny s iným úmyslom.“ (Mézl, 1924)

Podľa zákona sa nesmú vystaľhovať rodičia, ktorý chcú svoje deti mladšie ako 16 rokov nechať doma bez toho, aby pre nich zabezpečili stálu starostlivosť. Zákon zakazuje vystaľhovať sa aj osobám v pokročilom veku, nemocným, postihnutým či inak práce neschopným osobám.

Zákon chráni osoby, ktoré by mohli v zahraničí zostať bez peňazí a zakazuje vystaľhovať sa osobám, ktoré by po zaplatení cestovného zostali na mieste určenia bez finančných prostriedkov.

Doprava vystaľhovalcov bola jedným z hlavných predmetov zákona. Vystaľhovalci sa prepravovali za more lodnou dopravou. Dopravu prevádzkovali podnikatelia a podľa

zákona mohli prepravovať len tí podnikatelia, ktorí obdržali povolenie Ministerstva sociálnej starostlivosti a ich povinnosťou bolo zriadenie vystaňovaleckej kancelárie v Prahe.

Zákon obsahuje dopravné sadzby, zoznam 15 podnikateľov oprávnených prepravovať československých vystaňovalcov, zoznam zastupiteľských úradov v zahraničí a ďalšie ustanovenia týkajúce sa prepravy, zamestnania, sociálnej a zdravotnej starostlivosti o vystaňovalcov.

V súčasnosti chýba na Slovensku podobný zákon, ktorý by jednoznačne a efektívne určoval povinnosti a práva migrantov a prostredníctvom prísnejších právnych opatrení mohol vyriešiť problém s evidenciou migrantov.

Keďže je evidencia migrantov problémom nie len slovenským ale celoeurópskym, Európska únia neustále hľadá riešenia a opatrenia na zlepšenie situácie týkajúcej sa nedostatočnej evidencie migrantov.

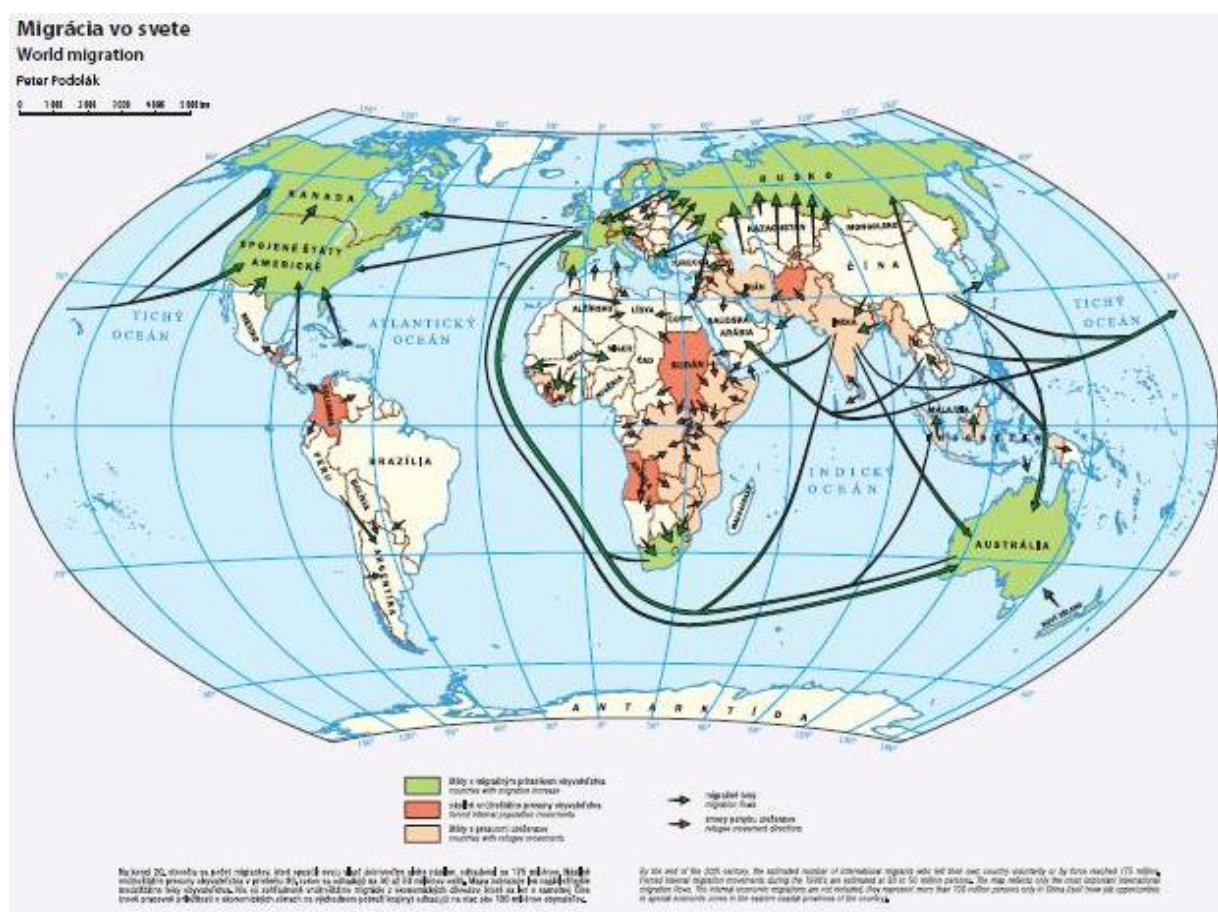
Európsky parlament vo svojom uznesení z novembra 2003 tvrdí, že na zabezpečenie tvorby komplexnej štatistiky nevyhnutnej na rozvoj spravodlivej a efektívnej migračnej politiky Spoločenstva sú potrebné všeobecne záväzné právne predpisy. Takýmto právnym predpisom je aj *Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady o štatistike Spoločenstva o migrácii a medzinárodnej ochrane*, ktoré vychádza z odporúčaní OSN o štatistike medzinárodnej migrácie. Prijatie Nariadenia sa považuje za nevyhnutný krok k zlepšeniu kvality, dostupnosti a porovnateľnosti štatistiky medzinárodnej migrácie, ktorej sa pripisuje vysoká priorita na úrovni členských štátov EÚ i na európskej úrovni.

Hlavným cieľom tohto dokumentu je vytvoriť v krajinách ES jednotnú rámcovú koncepciu zberu údajov a zostavovanie štatistiky medzinárodnej migrácie a azylu. Členské štáty majú rozdielne systémy štatistiky migrácie a používajú odlišné definície migrantov. Cieľom Nariadenia je minimalizovať tieto rozdiely na medzinárodnú porovnateľnosť migračnej politiky. (ŠÚ, 2007)

3 EMIGRAČNÉ VLNY

Podľa Krajčoviča (2008) počiatky migrácie ľudskej populácie siahajú už do čias, keď sa Homo erectus zhruba pred 1,5-mil. rokmi začal presúvať z Afriky do Eurázie. Homo sapiens osídlil celú Afriku asi pred 150-tisíc rokmi, postupne začal opúšťať kontinent a rozšíril sa po celej Európe, Ázii a Austrálii pred 40-tisíc rokmi. Zhruba pre 20-tisíc rokmi začala migrácia do Ameriky a začiatkom nášho letopočtu bol osídlený už takmer celý Pacifik. Neskoršie významné migračné vlny masového charakteru zahŕňajú neolitickú revolúciu, indo - európsku expanziu a veľkú stredovekú migráciu vrátane Tureckej expanzie.

Obrázok 1 Migrácia vo svete

Zdroj: Atlas obyvateľstva Slovenska, PRIF UK, Bratislava, 2006

Migrácia v dejinách Slovenska patrí medzi typické demografické a sociálne javy. Zasahuje celé regióny a predovšetkým východné Slovensko.

Aj napriek tomu, že dejiny slovenských migrantov vo svete nie sú komplexne spracované, poznáme aspoň približné smery, počty migrantov ako aj dôvody migrácie.

Ako uvádza Zubko (2006), na Slovensku chýba spracovanie objektívnych dejín migrácie pretože slovenská historiografia bola poškodená skresľujúcimi a zavádzajúcimi dielami, ktoré vznikli v období komunistického režimu. Migrant bol v tomto období považovaný za nepriateľa štátu, vlastizradcu. Mnohí migranti boli dokonca odsúdení na rôzne tresty, napr. väzenie, strata občianskych práv či prepadnutie majetku.

Ďalej uvádza, že dejiny migrácie Slovákov sa viažu predovšetkým na emigráciu do Severnej Ameriky. Ich odchod nebol vôbec jednoduchý. Predchádzalo mu našetrenie peňazí na cestu, príchod do niektorého európskeho prístavu a zakúpenie lodného lístka. Ďalej nasledovala plavba loďou, ktorá trvala takmer mesiac, prijímacia procedúra a nájdenie si práce. Na rozdiel od súčasnosti, kedy hovoríme o tzv. úniku mozgov, kedysi odchádzali do zahraničia ľudia jednoduchí a ich vzdelaniu nasvedčovalo aj pracovné zaradenie. Väčšinou išlo o ťažkú prácu v baniach.

3.1 Vývoj migrácie do roku 1989

Kohútová (2007) uvádza, že prvé emigračné vlny u územia dnešného Slovenska boli zaznamenané zo začiatku 18. storočia po vytlačení Turkov z Uhorska. Trh pracovných síl nebol dostatočne rozvinutý a tak nútil roľníkov vyhľadávať rôzne druhy sezónnych prác. Každý rok odchádzali schudobnení roľníci a želiari na poľnohospodárske práce do Zadunajska a na Dolnú Zem ako sa dnešné územie Maďarska nazývalo. Na tomto území sa často objavovali rôzni podomoví obchodníci a remeselníci predávajúci svoje výrobky v Uhorsku ale aj v cudzine. Často migrujúcim obyvateľstvom boli remeselnícki tovariši, ktorí po vyučení v určitom remesle museli odísť do iných oblastí Uhorska získať skúsenosti o spôsobe výroby. Odchádzali taktiež aj do zahraničia a získanie praxe muselo trvať najmenej tri roky.

Druhá a zároveň najväčšia emigračná vlna odišla na prelome 19. a 20. storočia. Išlo o tzv. Veľkú atlantickú migráciu. Viac ako 40 miliónov Európanov vôbec odišlo v rokoch 1800 – 1930 prevažne do Ameriky, menej do Afriky a Ázie. Slováci sa usadzovali predovšetkým na východe USA.

Podľa Divinského (2005) práve od začiatku 20. storočia možno hovoriť o medzinárodnej migrácii v užšom zmysle, pretože zhruba vtedy začali národné štáty zavádzať systémy cestovných identifikačných dokladov či víz na regulovanie migračných pohybov cez ich hranice.

Leman (2009) hovorí o tom, že ďalšia časť tejto vlny nasledovala v medzivojnovom období a smerovala do krajín ako Kanada, Argentína. V roku 1921 USA a niektoré ďalšie krajiny uskutočňovali reštrikčné protiimigračné opatrenia, čo do značnej miery obmedzilo

prísťahovalectvo. Medzi rokmi 1920 a 1940 resp. 1960 sa toto vysťahovalecké obdobie zavŕšilo lokalizovanými, predovšetkým vnútroeurópskymi migráciami. Vysťahovalectvo teda pokračovalo ďalej v rámci Európy a migrácia sa zameriavala na oblasti s ťažkým, uhoľným a oceliarskym priemyslom (Francúzsko, Belgicko). Zahraniční robotníci alebo hostujúci robotníci, tzv. gastarbeiteri, ako sa v tom čase nazývali – tam bežne zostávali zvyšok svojho života a vytvárali rodiny, ktoré sa postupne stali „miestnymi“.

V období druhej emigračnej vlny bol vydaný, v druhej kapitole už spomínaný Zákon o vysťahovalectve v Československu. Z výkladu tohto zákona sa dozvedáme o základných podmienkach možnosti vysťahovania, ako vysťahovalectvo prebiehalo a ako sa migranti za more prepravovali. Išlo predovšetkým o lodnú dopravu. Medzipalubná doprava (tretia trieda) po mori však odporovala nie len všetkým pravidlám hygieny, ale aj najprimitívnejším požiadavkám ľudskej dôstojnosti. Dopravu prevádzkovali podnikatelia. Išlo o priamu (jednou loďou) alebo nepriamu (so zmenou lode) dopravu. Pri priamej doprave sa museli československí vysťahovalci dostaviť po súši do niektorého európskeho prístavu, napr. Terst, Gdansk, Brémy, Hamburg, Rotterdam, Antverpy, Havr a iných. Pri doprave nepriamej boli dopravovaní napr. z prístavov pre severnom mori a v kanáli loďami, sprostredkujúcimi dopravu osôb i tovaru z Nemecka, Holandska, Belgicka, Francúzska do Anglicka a pod.

V rokoch 1945-1989 ako nesúhlas s komunistickou vládou vznikla ďalšia vysťahovalecká vlna. Keďže bola migrácia do vyspelých krajín Západnej Európy po zatiahnutí „železnej opony“ po roku 1948 nemožná, zvyšovala sa tak vnútroštátna migrácia, ktorá smerovala predovšetkým do Čiech - Prahy a Ostravska.

3.2 Emigračná vlna po páde železnej opony

„Po roku 1989 došlo k výrazným masovým prejavom zahraničnej migrácie, kedy po kolapse komunistického bloku citeľne vzrástli počty migrantov na celom svete.“ (Divinský, 2005)

Významné politické a sociálne zmeny, ku ktorým došlo v strednej a východnej Európe v týchto rokoch spôsobili, že Československo, Maďarsko a Poľsko začali v medzinárodnej migrácii zohrávať celkom novú, dvojitú úlohu. „Zrušenie cestovných obmedzení v týchto krajinách, množstvo ekonomických a sociálnych faktorov, ako aj etnických konfliktov, boli pre mnohých motivačnými faktormi k tomu, aby opustili krajinu, z ktorej pochádzali.

Zatiaľ čo uvedené faktory prispeli k migrácii z Československa, Maďarska a Poľska smerom navonok, tie isté príčiny, existujúce vo východoeurópskych štátoch, spôsobili migračné vlny smerujúce do týchto troch krajín. Pritom treba zdôrazniť skutočnosť,

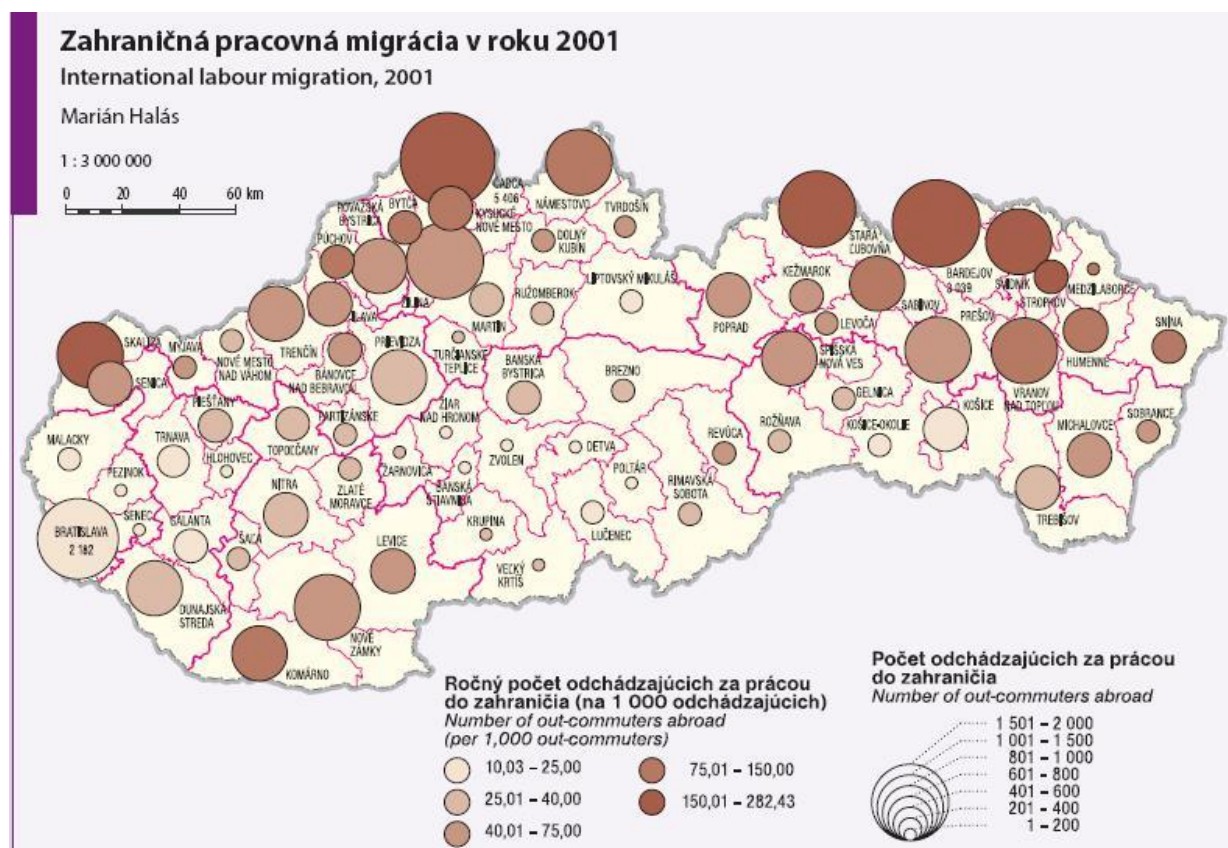
že stredoeurópske štáty sú súčasne krajinami s emigráciou aj imigráciou.“ (Rada Európy, 1992)

V tomto období migračné procesy odrážali podľa Murovej nielen meniacu sa sociálno - ekonomickú situáciu, ale do hry začali vstupovať aj iné aspekty a to v rámci vnútornej migrácie, napríklad určité tendencie sťahovania sa z miest na dedinu.

Migráciu, ktorá nadobudla v týchto rokoch výraznejší - masový charakter, bola migrácia do Nemecka a vo veľkej miere ide o nelegálnu migráciu.

Čo sa Slovenska týka, to sa po roku 1989 stalo významnou tranzitnou krajinou pre migrantov z Balkánu a mimoeurópskych krajín.

Obrázok 2 Zahraničná pracovná migrácia v roku 2001

Zdroj: Atlas obyvateľstva Slovenska, PRIF UK, Bratislava, 2006

3.3 Emigračný boom po vstupe Slovenska do Európskej únie

Ďalší zlomový bod pre vývoj migrácie predstavuje vstup Slovenska do EÚ v máji roku 2004. Práve tento dátum totiž znamená zásadnú zmenu v rozsahu pracovnej migrácie slovenských občanov západným smerom.

„Problematika migrácie za prácou zo Slovenskej republiky sa stala v posledných rokoch – a obzvlášť po vstupe krajiny do Európskej únie - vysoko aktuálnou a rezonovala nielen v odborných kruhoch, ale i na politickej scéne, v médiách a verejnosti. Napriek tomu je tento fenomén v rámci zahraničnej migrácie paradoxne najmenej preskúmaný a je skôr predmetom málo korektných odhadov, resp. až subjektívnych dohadov a účelových dezinformácií. Emigrácia za prácou sa dokonca stala významnou témou predvolebného boja v roku 2006, kedy čelný predstaviteľ vtedajšej opozície zdôrazňoval exodus (doslova „druhá najväčšia vlna vysťahovalectva“) mladých Slovákov za prácou do zahraničia ako následok nesprávnej ekonomickej politiky tvrdiac, že do cudziny ich muselo emigrovať až 400 tisíc.“ (Divinský, Popjaková, 2007)

Vstupom Slovenska do EÚ sa krajine otvorili pracovné trhy väčšiny európskych štátov. Najobľúbenejšími cieľovými krajinami sa okrem Českej republiky stali Veľká Británia, Rakúsko, Írsko.

Migračné pohyby vo svete prechádzali v tomto období naozaj významnými kvantitatívnymi i kvalitatívnymi zmenami. Zvyšovala sa ich komplexita, modifikovala štruktúra a smery, zväčšoval sa rozsah, predovšetkým nelegálnej migrácie.

Vstup do EÚ so sebou prináša aj ďalší postup modernizácie a urbanizácie.

3.4 Zmeny v zahraničnej pracovnej migrácii v súčasnosti

Voľný pohyb pracovných síl je síce jedným zo základných princípov slobody v rámci EÚ, no členské krajiny majú do určitej miery právo otvorenie svojho pracovného trhu novým krajinám dočasne regulovať. Politika v tomto prípade reflektuje demografický vývoj v krajinách, snahy ochrániť pracovný trh, predovšetkým v bohatších krajinách a naopak snahy chudobnejších krajín únie získať prístup na trh práce vo všetkých členských štátoch. Ako sme už spomínali, väčšina pôvodných štátov EÚ zaviedla tzv. prechodné obmedzenia. Voči Slovensku ako voči jednej z prístupových krajín, si niektoré krajiny, napr. Nemecko, Rakúsko ešte stále uplatňujú právo dočasných reštrikcií. Uvedené krajiny sa obávajú neriadeného prílevu z nových členských krajín, pretože sa boja, že zvýšenie ponuky pracovnej sily na trhu by zdvihlo nezamestnanosť a zároveň by viedlo k poklesu ceny práce, teda miezd.

V súvislosti s pracovnou migráciou sa často hovorí aj o ďalšom fenoméne, tzv. úniku mozgov (angl. „brain drain“), čiže migrácii ľudí s vysokoškolským vzdelaním, ktorý sa posledné roky stáva vážnym problémom.

„Ako všetci ostatní migranti, aj vzdelaní ľudia reagujú predovšetkým na ekonomické podnety. Globalizácia tento trend ešte posilnila. Ponuka vzdelaných profesionálov

na medzinárodnom trhu práce sa rýchlo zvyšuje vďaka takým faktorom, ako sú expanzia nadnárodných spoločností, narastanie kooperačných vzťahov medzi podnikmi a inštitúciami verejného sektora v rôznych štátoch, existencia veľkého počtu štipendií a programov pre študentov a výskumných pracovníkov v krajinách EÚ a USA a pod.“ (Baláž, Kollár, 2003)

Ako sme už v predchádzajúcej podkapitole uviedli, jednou z najčastejších cieľových krajín Slovákov je Česká republika a to hlavne vďaka spoločnej histórii, jazykovej, kultúrnej či geografickej blízkosti a priaznivým regulačným politikám medzi krajinami. V minulosti pracovali Slováci v Čechách na nízko kvalifikovaných pozíciách, v súčasnosti však práve tu pribúdajú vysokokvalifikovaní migranti. Uplatňujú sa predovšetkým v oblastiach ako sú prírodné vedy, IT, ekonómia, zdravotníctvo, učiteľstvo.

Štatistiky OECD dokazujú, že priemerná úroveň vzdelania imigrantov je vo väčšine vyspelých krajín sveta vyššia ako priemerná úroveň vzdelania jej pôvodných obyvateľov. To však nemusí znamenať, že by bola vyššia aj priemerná úroveň vzdelania v krajinách, z ktorých migranti pochádzajú. (Baranová, Detko, 2008)

Keď hovoríme o zmenách zahraničnej migrácie v súčasnosti, nesmieme zabudnúť ani na hospodársku krízu, ktorá momentálne ovplyvňuje fungovanie ekonomík na celom svete a teda má vplyv aj na stav pracovnej migrácie. Kríza výrazne zmenila situáciu na trhu práce a tlak na tomto trhu poľavil. Tento stav je spôsobený tým, že v ponuke je menej voľných pracovných miest, nakoľko zamestnávateľia potrebujú menej pracovníkov. (OECD, 2009)

Konkrétnym dopadom hospodárskej krízy na vývoj pracovnej migrácie vo svete sa budeme bližšie venovať v kapitole Vyhliadky do budúcnosti.

4 OBEC KLADZANY A ŠIRŠIE SÚVISLOSTI MIGRÁCIE

4.1 Charakteristika obce

Obec Kladzany patrí medzi najstaršie obce východného Slovenska. Leží v Ondavskom výbežku Východoslovenskej nížiny, v nadmorskej výške 124 - 207 m. Obec má rozlohu 5,356 km². V obci je zastúpená prevažne evanjelické vierovyznanie.

Obec je súčasťou Vranovského okresu v Prešovskom kraji, ktorý patrí medzi prioritné regióny na základe uznesenia vlády SR č.923/1999 a na základe trvale nepriaznivých ekonomických výsledkov. Sú to predovšetkým: nízka úroveň hrubého domáceho produktu, ktorý v prepočte na jedného obyvateľa zaostáva za priemerom v SR, vysoká miera nezamestnanosti, výrazná disproporcía v regióne, výrazné zaostávanie technickej infraštruktúry.

Obrázok 3 Obec Kladzany na mape Slovenska

zdroj : www.e-slovensko.cz

Zdroj: www.e-slovensko.cz, 2010

Obec má prevažne základnú občiansku vybavenosť zodpovedajúcu veľkosti a polohe sídla. V obci sa nachádza 1 - 4. ročník Základnej školy s integrovanou Materskou školou. V obci sa nachádza taktiež obecný úrad, kultúrny dom, dva kostoly (evanjelický a katolícky),

jedna farská budova, samostatné predajne a pohostinstvá. V obci sa nenachádza žiadne zdravotné stredisko ani prevádzka pošty.

Obrázok 4 Okres Vranov nad Topľou

Zdroj: www.po-kraj.sk, 2010

Podľa ŠÚ (2001) bolo v roku 2001 v obci 279 ekonomicky aktívnych obyvateľov. V sídle sa nachádza zhruba 6% pracovných príležitostí, čo je pomerne málo vo vzťahu k celkovej ekonomickej aktivite obyvateľov. Ostatné pracovné príležitosti využívajú obyvatelia najmä v okolitých mestách Vranov nad Topľou, Humenné, Strážske (napr. podnik Chemko, Bukóza Holding. a.s.Hencovce, C.S.I. Slovenka Vranov).

Podľa územného plánu obce z roku 1998 mala obec do roku 2015 zaznamenať celkový nárast obyvateľstva o 236 obyvateľov. V roku 2009 mala mať obec 785 obyvateľov a v roku 2015 až 856 obyvateľov. Vplyvom prirodzeného ako aj mechanického pohybu obyvateľstva sa tieto predpoklady nenaplnili a rast obyvateľstva má už od roku 1999 klesajúcu tendenciu (s výnimkou roku 2005). V roku 2009 mala obec 529 obyvateľov. (OcÚ Kladzany, 2010)

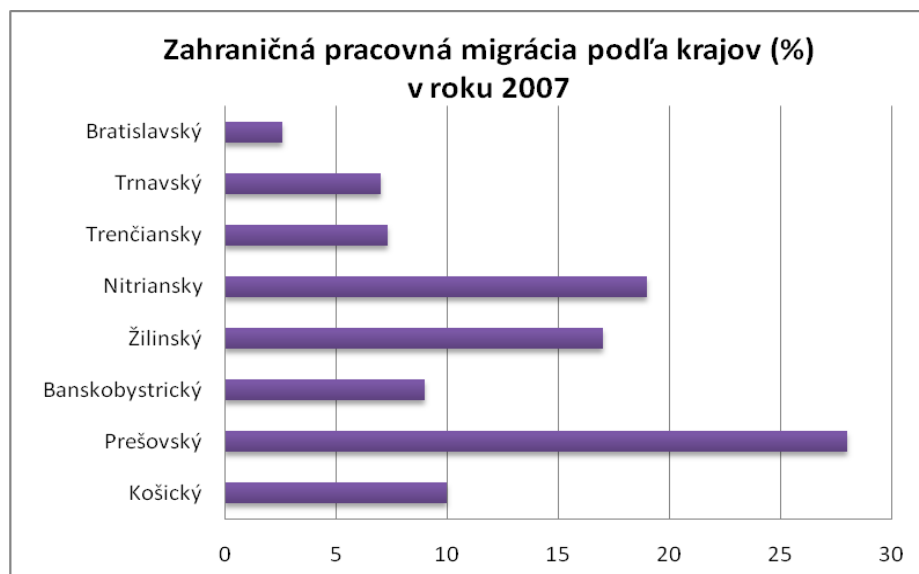
4.2 Odchod za prácou do zahraničia

Ako sme už v úvode našej práce spomenuli, migrácia sa stala v posledných rokoch spoločenským fenoménom, súvisiacim s globalizáciou a industrializáciou. Týka sa predovšetkým regiónov hospodársky a sociálne menej vyspelých, oblastí s vysokou nezamestnanosťou a nedostatkom príležitostí.

Na obrázku 4 je vidieť percentuálne vyjadrenie zahraničnej pracovnej migrácie v roku 2007 za jednotlivé kraje SR. Najsilnejšie migračné toky, takmer 30% smerujú z Prešovského kraja, pričom odchod z Bratislavského kraja činí len 2,6%. Rozdiel je naozaj viditeľný a preto

je prípadová štúdia práve na obci Kladzany, ktorá leží v spomínanom Prešovskom kraji, určite opodstatnená.

Obrázok 5 Zahraničná pracovná migrácia podľa krajov (%) v roku 2007

Zdroj údajov: ŠÚ SR, 2008

Dalo by sa povedať, že v obci Kladzany sa migrácia stala významnou a bežnou témou, nakoľko zasiahla takmer každú domácnosť.

V 19. storočí obyvatelia obce museli bojovať proti cholere, ktorá zabila niekoľko desiatok ľudí, ochudobnila mnoho rodín. Obec stratila množstvo obyvateľov. V súčasnosti bojujú obyvatelia s odchodom mladých ľudí do zahraničia. Veríme však, že jeho následky nebudú až také tragické a budú mať prevažne pozitívny dopad na jednotlivcov, rodiny ako aj na celú miestnu komunitu.

V nasledujúcej tabuľke sú uvedené počty obyvateľov a počty migrujúceho obyvateľstva. Na základe tabuľky vidíme, že rok 1989 aj keď je významným medzníkom v európskych dejinách a teda aj dejinách Slovenska, nemal výraznejší vplyv na odchod obyvateľov obce do cudziny. Až od roku 1994 sledujeme zvýšenú migráciu. O 10 rokov neskôr, v roku 2004, vstupom do EÚ sa čísla na nasledujúce 4 roky výrazne menia. Od roku 2008 počet migrantov klesol a sledujeme aj návraty viacerých z nich späť do obce.

Tabuľka 1 Počet obyvateľov a migrantov obce Kladzany od roku 1989

Rok	Počet obyvateľov	Počet migrantov ¹
1989	nezistený	0
1990	604	0
1991	nezistený	1
1992	nezistený	1
1993	nezistený	0
1994	nezistený	3
1995	620	3
1996	nezistený	4
1997	620	4
1998	nezistený	6
1999	616	2
2000	602	1
2001	596	6
2002	578	3
2003	569	3
2004	557	13
2005	564	9
2006	549	10
2007	534	11
2008	526	2
2009	529	2

Zdroj: Obecný úrad Kladzany; vlastný etnografický výskum

Od roku 1989 do roku 2009 migrovalo z obce do zahraničia spolu 85 obyvateľov.

Na základe vlastného etnografického výskumu a sčítania migrujúceho obyvateľstva sme dospeli k ďalším konkrétnym štatistickým dátam, ktoré boli overené aj metódou dotazníkového prieskumu. Dotazník bol rozdáný presne 57 osobám, ktorý boli alebo ešte stále sú v migrácii. Celkovo vrátilo dotazník 44 respondentov, čo predstavuje zhruba 77% návratnosť.

Na nasledujúcich stranách graficky uvedieme konkrétne dáta v podobe grafov, ku ktorým sme dospeli. Keďže sme na základe vlastného výskumu dokázali presne zistiť

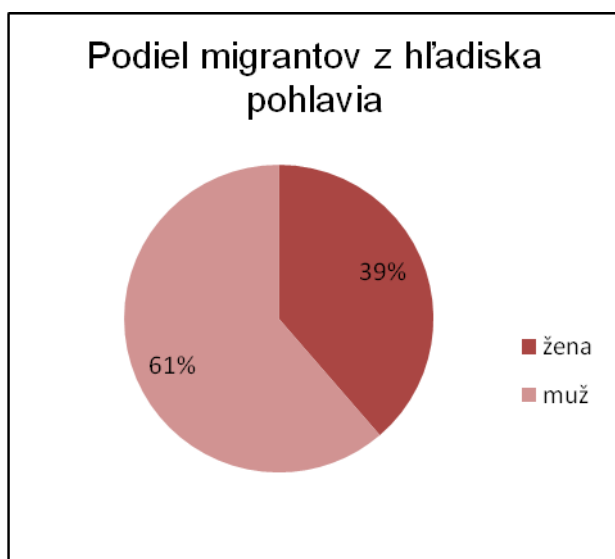
¹ Počet migrantov v tabuľke predstavuje presný počet obyvateľov, ktorí migrovali do zahraničia v konkrétnom roku. Nejde teda o počet po odčítaní obyvateľov, ktorí sa do obce vrátili.

len niektoré informácie – pohlavie, rok odchodu, cieľovú krajinu, dĺžku zotrvania v cieľovej krajine; ostatné údaje sú uvedené ako výsledok dotazníkového prieskumu.

Za prácou do zahraničia odchádzajú všeobecne prevažne muži, mladšie vekové kategórie, slobodní, nezamestnaní, osoby so stredným vzdelaním a reprezentanti robotníckych profesií.

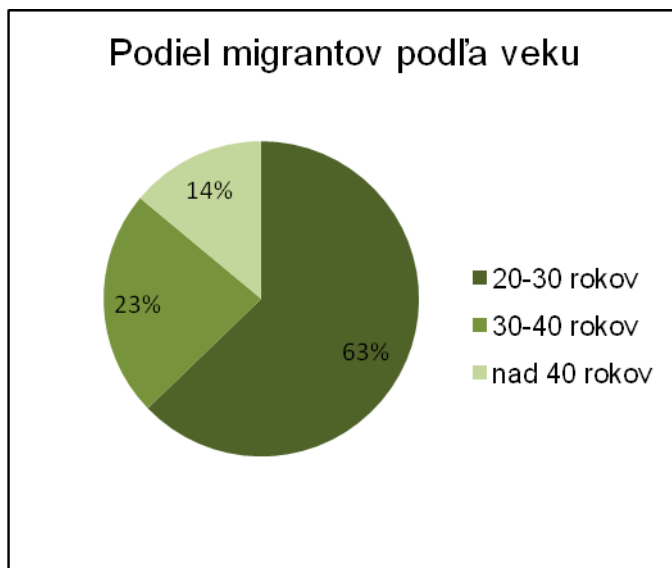
Graf 1 ako výsledok etnografického výskumu nám dokazuje, že viac ako polovica migrantov je mužského pohlavia. Túto skutočnosť nám potvrdil aj dotazníkový prieskum.

Graf 1 Podiel migrantov z hľadiska pohlavia

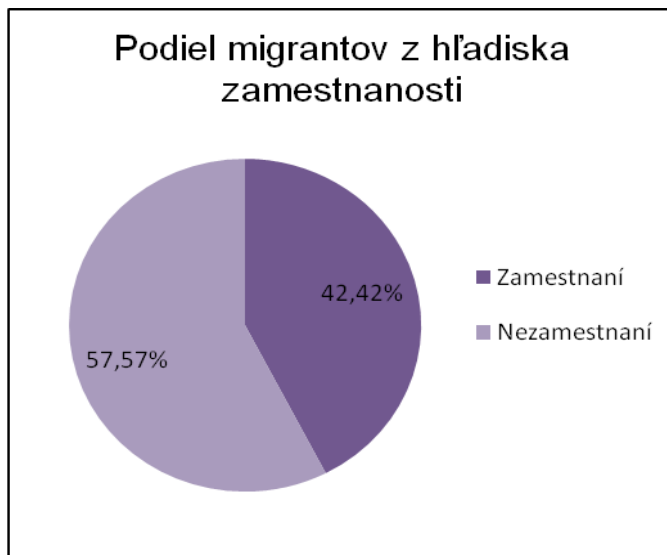
Dotazníkový prieskum nám ďalej potvrdil aj všeobecné štatistiky, že najviac migruje obyvateľstvo mladších vekových kategórií. Výsledok tohto prieskumu vidíme v grafe 2. Vekovú kategóriu od 20 - 30 rokov tvorí až 63% z celkového počtu migrantov. Napriek tomu sme na základe dlhodobého pozorovania zistili, že z obce migruje čoraz viac obyvateľov vyššieho veku. Dokazuje to aj výsledok dotazníka, podľa ktorého je 14% migrantov vo veku nad 40 rokov. K tomu vo väčšej miere migrujú ľudia, ktorí už majú založenú rodinu. Práve v týchto prípadoch sa vyskytuje aj následné nasledovanie rodinného príslušníka a v niekoľkých prípadoch migrujú dokonca aj celé rodiny.

Graf 2 Podiel migrantov podľa veku

Z respondentov dotazníka, ktorý uviedli ako hlavný dôvod odchodu do zahraničia ekonomické problémy (75%), až takmer 60% bolo toho času nezamestnaných. Môžeme to vidieť aj v grafe 3. Tí ostatní, ktorí odišli z ekonomických dôvodov, neboli spokojní s výškou svojich príjmov.

Graf 3 Podiel migrantov z hľadiska zamestnanosti

Ďalšie dôvody a motivačné faktory odchodu za prácou do zahraničia rozoberieme v nasledujúcej podkapitole.

4.3 Motivačné faktory odchodu

„Veľmi zjednodušene môžeme vychádzať z predpokladu, že jednotlivec (alebo rodina) sa pre migráciu do inej krajiny rozhodne vtedy, ak v jeho vnímaní plusy takéhoto rozhodnutia (napr. pracovné príležitosti, zvýšenie kvalifikácie, získanie skúseností) prevažujú mínusy (napr. náklady na presťahovanie a usadenie sa na novom mieste, vzdialenie sa od rodiny, priateľov, rodnej kultúry). Okrem množstva vonkajších faktorov, ako sú napr. životné podmienky a pracovné možnosti v daných krajinách, politická situácia a pod., zohrávajú úlohu aj osobné faktory ako sú predchádzajúce skúsenosti, kontakty a zázemie v novej krajine, schopnosti (jazykové, adaptačné ai.), informovanosť, realistickosť očakávaní, individuálne vnímanie rizík či systém hodnôt.“ (Baranová, Detko, 2008)

V súvislosti s motivačnými faktormi migrácie sa všeobecne hovorí o tzv. „pull“ a „push“ faktoroch. „Pull“ faktory sú tie, ktoré migranta motivujú ísť za niečím. Môžeme k nim zaradiť sociálnu istotu, dodržiavanie ľudských práv, lepšie ekonomické príležitosti. Medzi „push“ faktory, ktoré migranta motivujú odísť z krajiny pôvodu patrí všeobecne politická nestabilita, chudoba, nízka životná úroveň.

Podľa Baranovej a Detka (2008) sa za najčastejšie motívy odchodu považujú ekonomické faktory, pričom nemusí ísť priamo o rozdiel vo výške príjmu jednotlivca, ale aj o jeho možnosti kariéry, celkovú ekonomickú vyspelosť krajiny atď.

V predchádzajúcej podkapitole sme už načrtli ako jeden z dôvodov odchodu do zahraničia ekonomické problémy, či už nezamestnanosť alebo nízke, prípadne nedostatočné príjmy.

Dotazníkový prieskum nám pomohol odкрыť aj ďalšie dôvody migrácie, ktoré sú zobrazené v grafe 4, medzi ktoré patrí túžba po dobrodružstve a cestovaní, túžba zlepšovať svoje jazykové kompetencie ako aj získavanie životných skúseností. Ďalším dôvodom migrácie, aj keď v podstate tiež ekonomickým, je potreba zarobiť si peniaze na vysokoškolské štúdium. V tomto prípade ide predovšetkým o krátkodobú migráciu - letné brigády študentov, ktoré smerujú prevažne do Veľkej Británie. Tieto migrácie majú sezónny cyklický charakter a ide väčšinou o prácu v gastronómii či na farmách.

Nasledovanie rodinného príslušníka, ako jeden z ďalších dôvodov odchodu súvisí s častejším odchodom vyšších vekových kategórií. Na druhej strane, ale nie len ľudia, ktorí majú založenú vlastnú rodinu nasledujú svojho manžela (manželku), ale aj rodičia nasledujú svoje deti, prípadne ide o súrodencov a iných príbuzných. Na základe pozitívnych ohlasov priateľov a známych migrujú ďalší obyvatelia do tých istých alebo blízkych miest.

Graf 4 Dôvody odchodu do zahraničia (absolútne počty)

Tomu, či sa migranti odchádzajúci na dlhodobú migráciu po dosiahnutí svojich cieľov vrátia, resp. chcú vrátiť späť na Slovensko sa budeme venovať v samostatnej kapitole.

4.4 Smery pracovnej migrácie

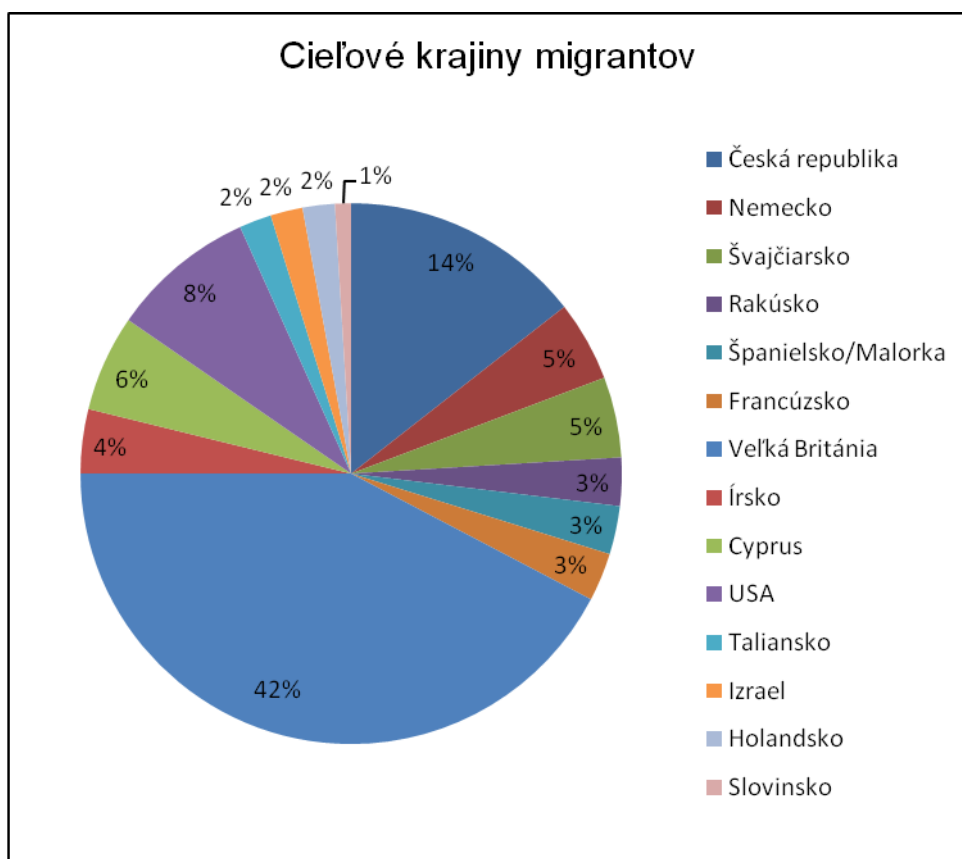
Ako uvádzajú Hanzelová, Kostolná a Kešelová (2008), to, akú cieľovú krajinu si migranti vyberú, úzko súvisí s motívmi migrácie. Podľa rôznych výskumov najviac preferovanou cieľovou krajinou je Veľká Británia a Severné Írsko. Napriek uplatňovaným prechodným opatreniam sa Nemecko a Rakúsko vďaka výhodnej geografickej polohe voči Slovensku zaraďujú k jedným z preferovaných cieľových krajín migrantov zo Slovenska.

Na základe vlastného výskumu priebehu zahraničnej migrácie od roku 1989 môžeme jednoznačne potvrdiť, že najžiadanejšou krajinou je Veľká Británia, kam z celkového počtu 85 migrantov (v rokoch 1989-2009) migrovalo až 44 obyvateľov, čo predstavuje viac ako 40%. Na druhom mieste je Česká republika a tretím najžiadanejším cieľom migrantov obce Kladzany je zámorie. Do USA migrovalo spolu 9 obyvateľov obce, posledný migrant odišiel v roku 2004. Počet krajín kam obyvatelia migrovali v tabuľke č. 2 je väčší ako celkový počet migrantov, pretože niektorí migranti v priebehu skúmaných rokov migrovali niekoľko krát do rôznych krajín. Na jedného migranta tak pripadá aj viacero krajín.

Tabuľka 2 Počty migrantov obce Kladzany do jednotlivých krajín v rokoch 1989-2009

Krajina	Počet migrantov
Česká republika	15
Nemecko	5
Švajčiarsko	5
Rakúsko	3
Španielsko/Malorka	3
Francúzsko	3
Veľká Británia	44
Írsko	4
Cyprus	6
USA	9
Taliansko	2
Izrael	2
Holandsko	2
Slovinsko	1

Graf 5 Cieľové krajiny migrantov – výsledok etnografického výskumu

5 VPLYVY MIGRÁCIE – VŠEOBECNE POZITÍVNE ČI NEGATÍVNE?

Ako uvádza Divinský (2005) nie je jednoduché hodnotiť a interpretovať dopady zahraničnej migrácie. Hovorí: „Účinky migrácie sú jednak značne komplikované – zasahujú všetky sféry spoločenského života, jednak ich analýza býva do veľkej miery subjektívna. Aj preto vstupujú do tohto procesu rozličné kritéria. Napr. vplyvy zahraničnej migrácie môžu byť všeobecne diferencované podľa priestorového záberu (globálne, regionálne, národne, lokálne), intenzity (slabé, stredne silné, silné), komplexity (komplexné, parciálne), dĺžky pôsobenia (krátkodobé, strednodobé, dlhodobé), ale i na základe otázky, aký dosah má migrácia na jednotlivca, skupiny osôb a celú spoločnosť.“

„Fenómén migrácie je veľmi komplikovaný a podľa viacerých autorov neexistuje taká ucelená koncepcia, ktorá by dokázala vysvetliť všetky aspekty, druhy a dopady súčasnej migrácie.“ (Kotvanová, Szép, 2002)

„Pozitíva pracovnej migrácie môžeme všeobecne očakávať v miernom poklese ponuky na trhu práce, ďalej v skúsenostiach, ktoré migrujúci pracovníci dovezú po prípadnom návrate domov. Negatíva spočívajú v tzv. „úniku mozgov“, v strate vynaložených výdavkov na vzdelanie týchto pracovníkov. Inou stránkou migračného problému je nárast počtu imigrantov na domácom trhu práce (nesúvisí priamo so vstupom Slovenska do EÚ).“ (Murová, EURES)

Podľa Hanzelovej, Kostolnej a Kešelovej (2008) medzi hlavné dôvody prečo zostať na Slovensku na základe už uskutočnených prieskumov patria: šanca uplatniť sa na Slovensku, fakt, že v zahraničí je nízka šanca pracovať v odbore, rodinné záväzky na Slovensku, neznalosť cudzieho jazyka a nedostatok odvahy.

5.1 Vplyv migrácie na malé obecné komunity, duchovný a ekonomický rozvoj

Dotazníkový prieskum nám potvrdil, že viac ako polovica ekonomických dôvodov odchodu bola zapríčinená nezamestnanosťou obyvateľov. Pracovná migrácia teda rozhodne napomáha obci v čase najvyššej nezamestnanosti, ktorá sa odchodom ľudí bez práce znižuje.

Okrem toho, vďaka finančným prostriedkom, ktoré si jednotlivci či rodiny prinášajú domov, dokážu nielen uspokojiť základné životné potreby, ale väčšinou sa dvíha aj ich životný štandard aj rôzne nároky. V tejto súvislosti môžeme konštatovať, že nadobudnuté financie napomáhajú udržiavať určitú ekonomickú stabilitu v obci, ide napríklad o zveľaďovanie domácností – veľmi často sa stretávame s rekonštrukciou

domov, bytov, dvorov a záhrad. Na základe niekoľkoročného pozorovania môžeme tvrdiť, že z obce postupne miznú schátralé budovy, čím sa zlepšuje „imidž“ obce.

Na druhej strane sa však môžeme stretnúť aj s opačným efektom, kedy počas neprítomnosti člena alebo aj celej rodiny domácnosť chátra, nie len z vnútra ale aj z vonku (nepokosená tráva, neodhrnutý sneh, nepohrabané lístie a pod.), čo prispieva zase k opačnému, teda negatívnemu dojmu.

Napriek tomu, tento fenomén istým spôsobom prispieva k zlepšovaniu susedských vzťahov, prejavuje sa spolupatričnosť a súdržnosť obyvateľov tejto nevelkej obce. Odchod akéhokoľvek obyvateľa hneď vyvolá zvedavosť a záujem všetkých občanov a informácie o jeho odchode sa šíria veľmi rýchlo. Aj keď sa, ako všade inde, nájdú aj ľudia neprajníci, možno konštatovať, že ľudia po odchode nejakého spoluobčana cítia akúsi potrebu nepriamo sa postarať o zanechanú domácnosť. Susedia berú doslova ako povinnosť sledovať aj „vedľajší dvor.“ Miestna komunita je veľmi priateľská, starostlivá, nápomocná a medziľudské vzťahy sa týmto prevažne zlepšujú. Málo kedy sledujeme, že boli vyvolané negatívne postoje či neochota spoluobčanov.

Podobným príkladom združovanie ľudí či prejavu spolupatričnosti môžeme vidieť aj priamo v krajine migrácie. Ako rozoberieme v nasledujúcich podkapitolách, ľudia ktorí odchádzajú zo svojej vlasti sa v cudzine, hlavne zo začiatku cítia osamotení a tak vyhľadávajú ľudí s podobnými pocitmi. Často ide o obyvateľov toho istého štátu, ale aj tej istej obce. Príkladom môže byť komunita práve obyvateľov obce Kladzany v Londýne, kam odišla prevažná väčšina migrantov do Veľkej Británie. Nehľadiac na vekové rozdiely či predchádzajúce vzťahy počas života doma takto vznikajú priateľstvá, ktoré by s veľkou pravdepodobnosťou za iných okolností nikdy nevznikli. Zároveň tieto vzťahy združujú rodiny doma v obci a vedú k ďalšej spolupatričnosti.

Na základe uvedeného môžeme za hlavné pozitívne dopady migrácie na obec považovať:

- znižovanie nezamestnanosti,
- zlepšovanie životnej úrovne obyvateľov,
- vytrácanie chudoby z obce,
- zlepšovanie vzájomných vzťahov a spolupatričnosti.

Naopak, medzi negatíva radíme:

- chátranie domácností v čase neprítomnosti obyvateľov,
- riziko zmeny dočasnej migrácie na trvalú, starnutie obyvateľstva.

5.2 Dopad migrácie na rodinu

Jedným z negatívnych javov spomínaných v súvislosti s migráciou je určite to, že ľudia opúšťajú svoje rodiny na dlhšiu dobu a zostávajú tak často krát bez podpory príbuzných, alebo sa mimo domova cítia osamotení. Dôležité je ale spomenúť aj ďalšie faktory, resp. dopady migrácie na rodinu, ktoré zohrávajú veľmi významnú úlohu a to hlavne pri pohľade do budúcnosti.

V minulosti ľudia vytvárali rodiny po dosiahnutí istého veku, prevažne po dokončení štúdia, mnoho krát v rámci obce či okresu. Dôležité boli náboženské postoje, ľudia si hľadali partnerov prevažne rovnakého vierovyznania.

V súčasnosti sa ale výrazne mení homogénna skladba rodín. Vzniká menej rodín, čo samozrejme nie je zapríčinené len migráciou, ale aj inými sociálnymi a politickými faktormi v krajine, no nové rodiny vznikajú mimo obcí, dokonca môžeme povedať, že vznikajú mimo krajiny pôvodu, miešajú sa rôzne etniká a rasy. To zvyšuje predpoklad, že sa migrácia stane trvalou, aj keď to nebolo možno jej pôvodným zámerom. Ďalším javom, dalo by sa povedať, že pozitívnym, je, že predovšetkým mladí ľudia odchádzajú do zahraničia za prácou s cieľom zarobiť peniaze, aby si doma mohli založiť rodiny.

Všeobecne by sa dalo konštatovať, že odchod len jedného člena rodiny (manžela či manželky) môže z rôznych dôvodov teoreticky viesť k rozpadu rodiny. S týmto javom sme sa ale v obci Kladzany doposiaľ nestretli. Nakoľko sa v práci venujeme len zahraničnej migrácii, nevyskytol sa ani prípad, že by práve rozpad rodiny vyvolal odchod jej člena. Iným prípadom ale je, že ľudia z patologických rodín (alkoholizmus, gamblerstvo) odchádzajú pracovať do zahraničia. Takíto ľudia ale týmto spôsobom neriešia daný problém, ide skôr o útek pred realitou ale samozrejme aj o získanie finančných prostriedkov o ktoré z uvedených dôvodov rodina prišla.

Jednoznačne môžeme povedať, že medzi pozitívne vplyvy migrácie na rodinu patrí:

- zlepšenie finančnej situácie rodiny,
- vytrácanie chudoby a zvyšovanie životnej úrovne.

Negatívne dopady migrácie na rodinu sú:

- rozdelenie členov rodiny,
- rozpad rodín vplyvom dlhodobého odlúčenia,
- odkladanie založenia rodín,
- zmena skladby rodiny, miešanie rás, etník a náboženstiev.

5.3 Dopad migrácie na jednotlivca

„Medzi pozitívne dôvody podporujúce migráciu zaraďujeme nádej v lepšiu budúcnosť, vyššie príjmy ako aj získanie nových zručností a skúseností. Na druhej strane sú však negatívne aspekty, ktoré rôzne vplyvajú na jednotlivcov. Patrí sem napr. frustrácia z pobytu v cudzej krajine mimo vlastnej krajiny a často krát bez podpory rodiny, xenofóbne prejavy zo strany hostiteľov. Medzi ďalšie bariéry či negatívne vplyvy zo sociologického hľadiska patrí odlúčenie od rodiny, osamelosť a nedostatok sociálnych kontaktov, často aj kvôli jazykovým problémom.“ (Murová, EURES)

Už sme spomínali, že ľudia hlavne následne po príchode do cudzej krajiny majú rôzne negatívne pocity a stavy úzkosti. Mnohí z nich majú k tomu ešte aj jazykovú bariéru, čo im znemožňuje nadväzovanie nových kontaktov a tak vyhľadávajú podobných ľudí, prevažne z tej istej krajiny či regiónu. Tí, ktorí sa dokážu prispôbiť a rýchlo sa učíť, sa časom dostávajú aj do iných komunít a zostávajú v zahraničí dlhšiu dobu. Tí ostatní sú z pobytu v cudzine frustrovaní a po krátkom čase sa vracajú domov.

Jav, na ktorý v súvislosti s negatívnym dopadom migrácie na jednotlivca nemôžeme zabudnúť, je kriminalita, ktorá je na cudzincoch páchaná a taktiež rôzne iné nástrahy a nebezpečenstvá.

Naopak, za veľmi pozitívny faktor zahraničnej pracovnej migrácie by sme mohli označiť skúsenosti, ktoré migrant nadobudne. Predovšetkým ide o kvalifikáciu, ktorú môže získať ak sa mu podarí nájsť prácu v odbore. Skôr ako sa mu to podarí, prechádza však zvyčajne rôznou inou, nekvalifikovanou, menej platenou prácou, kde ale taktiež nadobúda skúsenosti, mení svoje postoje, reguluje svoje osobnostné a vôľové vlastnosti.

S týmto faktom súvisí aj zlepšovanie jazykových schopností, ktoré mu jednak pomáhajú aj práve pri získavaní lepšieho pracovného miesta v zahraničí, ako aj po príchode domov zvyšujú jeho šancu na uplatnenie sa na domácom pracovnom trhu.

Ak by sme chceli zhrnúť jednotlivé dopady migrácie na jednotlivca, tak môžeme povedať, že medzi pozitívne dopady patrí:

- možnosť cestovať, spoznávať iné kultúry
- zmena spoločenských a politických postojov a hodnôt
- budovanie vzťahov, tolerancie
- zvyšovanie sebavedomia
- nadobúdanie skúseností
- zlepšovanie jazykových schopností a rôznych zručností
- zvyšovanie kvalifikácie
- zvyšovanie šance uplatniť sa na domácom pracovnom trhu

- zlepšenie finančnej situácie

    Za negatívne vplyvy považujeme:

- frustrácia z pobytu v cudzej krajine

- odlúčenie od rodiny a osamelosť

- zmena spôsobu života a rôzne nástrahy a nebezpečenstvá s tým súvisiace – drogy, kriminalita.

6 VYHLIADKY DO BUDÚCNOSTI

Pracovná migrácia súvisí predovšetkým s celkovou ekonomickou situáciou vo svete a preto nie je možné presne a jednoznačne určiť jej ďalší vývoj. Krajiny zasiahnuté hospodárskou krízou sa postupne spamätávajú z úpadkov ekonomík, no môže trvať ešte niekoľko mesiacov či rokov kým sa situácia zlepší, prípadne dostane do pôvodného stavu.

6.1 Predpokladaná doba zotrvania v zahraničí a návrat migrantov

„Býva pravidlom, že rozhodnutie migrovať nie je osamotené rozhodnutie. Návrat a opätovnú migráciu môže spôsobiť zlé rozhodnutie, ak príležitosti a príjmy nemôžu byť využité na rozhodnutie uskutočnené na základe neúplných informácií. Migráciu zvyčajne nasleduje spätná migrácia, ktorá môže byť v určitých prípadoch značná.

Pracovníci, ktorí migrujú do vzdialenejších štátov sa s väčšou pravdepodobnosťou vrátia tam, odkiaľ prišli, nakoľko môžeme predpokladať, že v prípade migrácie do vzdialenejšieho geografického priestoru sa zvyšujú aj kultúrne rozdiely.“ (Rievajová, Bernáthová, 2002)

„Doba trvania migrácie je výsledkom interakcie celého radu faktorov objektívnej a subjektívnej povahy. Rozhodovanie jednotlivca o dĺžke pobytu v cieľovej krajine závisia na jednej strane od motívov odchodu z krajiny pôvodu, od sociálnej, ekonomickej a politickej situácie v krajine pôvodu a od prítomnosti sociálnych sietí (partnerské, rodinné, priateľské). Na druhej strane závisí od miery naplnenia migračných zámerov v cieľovej krajine, od úspešnosti uplatnenia sa na pracovnom trhu, no aj od vytvorených sociálnych sietí v cieľovej krajine.

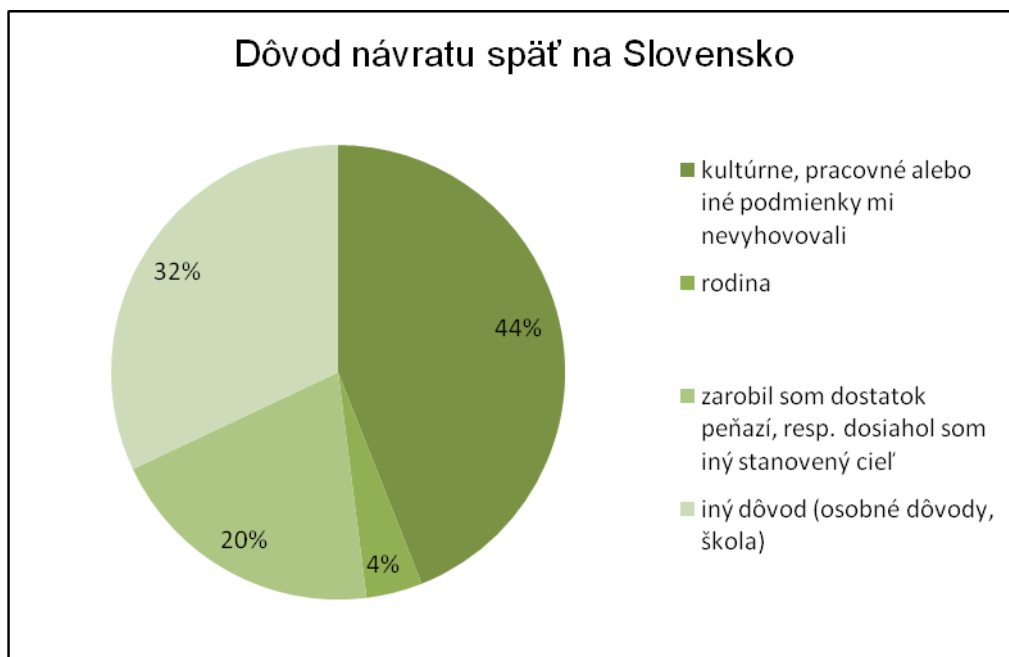
Krátkodobé zotrvanie migrantov v zahraničí nemusí mať negatívne sociálne a ekonomické dopady na domovskú krajinu. Naopak môže zmierniť disparity na trhu práce v krajinách s vysokou mierou nezamestnanosti a v podobe remitancií prispieva k zvýšeniu spotreby a rastu životnej úrovne rodín migrantov v domovskej krajine. Naopak dlhodobá alebo trvalá migrácia má nepriaznivé sociálne a ekonomické dopady na domovskú krajinu, pretože prehľbuje nerovnováhu na trhu práce a brzdí vývoj ekonomiky.

Na základe prieskumov dĺžka pôsobenia v krajine súčasného pobytu patrí k významným faktorom, ktoré ovplyvňujú rozhodnutie migranta ohľadne doby trvania migrácie. Čím dlhšie sa migranti zdržujú v cieľovej krajine, tým výraznejšia je tendencia k trvalému zotrvaní v zahraničí.“ (Hanzelová, Kostolná, Kešelová, 2008)

Z výsledkov dotazníka sa dozvedáme, že takmer polovica migrantov zúčastnená prieskumu, ktorá sa vrátila späť na Slovensko uviedla ako hlavný dôvod návratu fakt, že jej nevyhovovali pracovné, kultúrne alebo iné podmienky v zahraničí. Až na treťom mieste

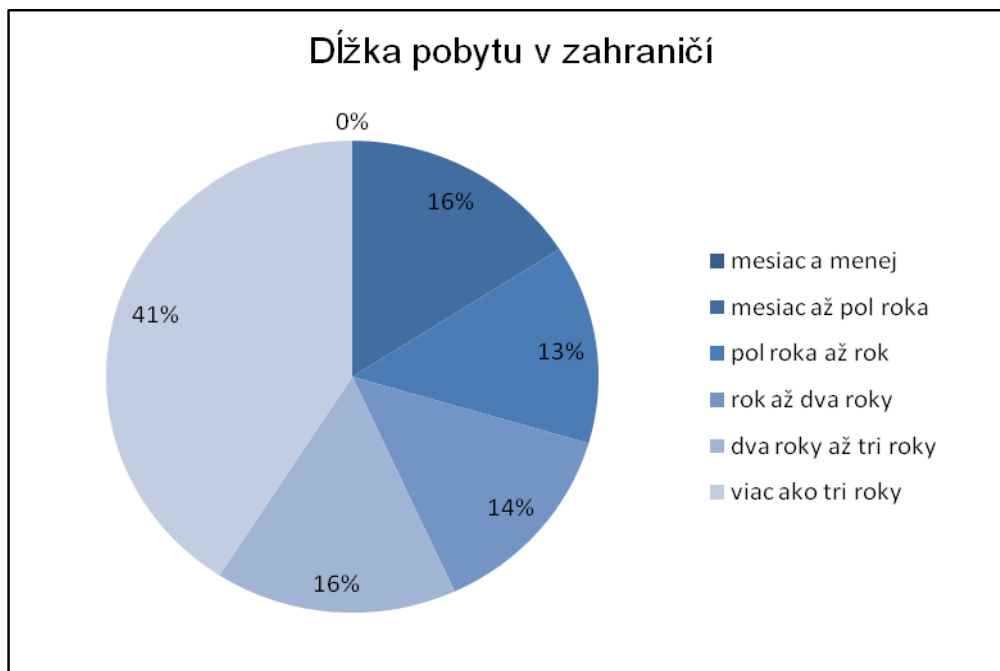
bolo hlavným dôvodom návratu dosiahnutie stanoveného cieľa, či už išlo o zarobenie peňazí alebo dobrodružstvo. Otázkou ostáva, či sa jednotlivci, ktorí cieľ svojej migrácie nenaplnili, rozhodnú neskôr vrátiť do krajiny kam migrovali alebo na to nebudú mať dostatok odvahy a pokúsia sa tieto ciele realizovať na Slovensku. Taktiež zatiaľ nevieme jednoznačne určiť, ktorá skupina predstavuje vyššie riziko opätovného vycestovania za prácou do zahraničia. Objasnenie týchto nejasností je určite otázkou času ako aj ďalšieho bádania.

Graf 6 Dôvod návratu migrantov späť na Slovensko

Na základe odpovedí z dotazníka sa môžeme, aj keď nepresne, dozvedieť aspoň približnú dĺžku zotrvania v zahraničí. Migranti zostali v zahraničí vždy dlhšie ako mesiac. Až 41% respondentov uviedlo dĺžku viac ako tri roky. Tento údaj zahŕňa migrantov, ktorí sa po najmenej troch rokoch vrátili domov, ale sú tu zaradení aj tí, ktorí ešte stále pracujú v zahraničí. Aj napriek tomu, že sa mnohí, už z vyššie uvedených dôvodov, vrátili domov, v súčasnosti je v zahraničí ešte stále viac ako polovica všetkých migrantov.

Graf 7 Dĺžka pobytu v zahraničí – výsledok dotazníkového prieskumu

6.2 Prognózy ďalšieho vývoja migrácia

N. Kaňáková vo svojom príspevku z roku 2002 hovorí: „V priebehu ďalších rokov sa očakáva pokračovanie rastu rozsahu migrácie.“ Tvrdí, že len rozsiahlejšia politická, etnická, náboženská, rasová, ekologická či ekonomická kríza by mohli viesť k zásadnejším zmenám v migračných trendoch. K hlavným faktorom, ovplyvňujúcim budúci vývoj migrácie by podľa nej mali patriť nasledovné procesy a javy: chudoba, prehlbujúca sa nerovnosť, politické, ekologické a demografické tlaky, faktory trhu práce.

Odborníci sa domnievajú, že v nasledujúcom období sa bude migrácia vyvíjať v súlade s piatimi základnými trendmi:

1. globalizácia, ktorá v súvislosti s migráciou znamená, že stále viac krajín sa stáva súčasťou migračných reťazcov a systémov;
2. nárast počtu migrujúcich osôb;
3. diferencovanosť rôznych typov migrácie;
4. feminizácia migrácie (v minulosti v ekonomickej migrácii jednoznačne dominovali muži, od 60. rokov rastie počet žien a to nie len v dôsledku snáh a znovu zjednotenia rodín);
5. rastúca politizácia migrácie, respektíve vzrastajúci vplyv migrácie na domácu a medzinárodnú politiku (Kotvanová, Szép, 2002)

6.3 Vplyv hospodárskej krízy na vývoj pracovnej migrácie

Podľa správy organizácie OECD International Migration Outlook: SOPEMI 2009 mnohé štáty dúfajú, že nedostatok pracovných síl očakávaný v nasledujúcich desaťročiach sa im podarí zaplniť práve pomocou pracovnej migrácie. Medzinárodná migrácia môže zohrať významnú úlohu pri uspokojovaní potrieb pracovných síl v niektorých profesiách a štátoch, napriek tomu, že nie je jediným riešením nedostatku pracovných síl.

Hospodárska kríza však podstatne zmenila súčasnú situáciu a tlak na trhu práce poľavil. Už v minulosti bola v obdobiach poklesu ekonomiky zaznamenaná klesajúca tendencia čistej migrácie. Tento trend je spôsobený tým, že zamestnávateľia potrebujú menej pracovníkov, v ponuke je menej voľných pracovných miest, ktoré by mohli prilákať prisťahovalcov.

O hospodárskej kríze sa na Slovensku začalo hovoriť v roku 2008, koncom roka sme ju už aj skutočne pocítili. V súvislosti s krízou môžeme povedať, že nastal útlm v pohybe migrantov za prácou a kríza zároveň nepriaznivo ovplyvnila pokrok na trhu práce, ktorý sa podarilo za posledné roky dosiahnuť vďaka práci prisťahovalcov.

Štáty, u ktorých sa kríza prejavila hneď na začiatku, vykazujú obrovský nárast miery nezamestnanosti a nižší podiel zamestnanosti prisťahovalcov v porovnaní s rodenými obyvateľmi.

Predpovede vývoja hospodárskej krízy sú rôzne, no fakt, že návrat na úroveň, ktorú sme dosahovali pred krízou, bude veľmi pomalý a potrvá veľa rokov je takmer istý. Dokonca je možné, že tempo rastu pred krízou už nikdy nedosiahneme.

Novým migračným fenoménom sa stal v spomínanom roku 2008 návrat časti občanov Slovenskej republiky zo zahraničia domov. Podľa štatistických údajov sa z tých, ktorí sa vrátili, prišlo na úrady práce zaevidovať a uchádzať o zamestnanie 10 039 ľudí. Väčšina z nich (78,6 %) mala stredoškolské vzdelanie (7 892 uchádzačov o zamestnanie), nasledovalo 1 245 klientov so základným vzdelaním a vysokoškolské vzdelanie malo 902 uchádzačov o zamestnanie (zhruba 9 %). V rámci troch najviac zastúpených krajín, Česka, Maďarska a Veľkej Británie, viac ako 90 % Slovákov malo ukončené základné alebo stredoškolské vzdelanie, naopak, takmer 15 % z tých, ktorí sa vrátili z Veľkej Británie, boli vysokoškoláci.

Z uvedeného možno konštatovať, že uplatnenie na trhu práce sa ťažšie hľadalo klientom, ktorí prichádzali z Čiech a Maďarska a ktorí mali dosiahnuté všeobecne nižšie vzdelanie než ľudia vracajúci sa z Veľkej Británie. Z tých sa takmer polovica opäť zamestnala aj vzhľadom na to, že bol medzi nimi vyšší podiel vysokoškolsky ako aj jazykovo vzdelaných ľudí.

V správe OECD sa ďalej uvádza, že z hľadiska geografického členenia sa najviac migrantov vrátilo do evidencie úradov práce v regióne Prešovského kraja (2 945), nasledovali ho kraje Nitriansky (1 498), Banskobystrický (1 428) a Košický (1 423). Na základe toho je evidentné, že okresy, ktorých sa najviac dotýka návrat Slovákov zo zahraničia, je možné rozdeliť do dvoch základných skupín. Patrí sem rozhodne oblasť východného Slovenska, z ktorej tradične odchádzalo smerom do zahraničia najviac obyvateľov. Druhú skupinu tvoria najmä prihraničné okresy (predovšetkým na hraniciach s Maďarskom), kde bola silná cezhraničná dochádzka za prácou. V tomto období však kríza výrazne zasiahla najmä oblasti severného Maďarska, kde sú lokalizované veľké priemyselné parky s prevládajúcim automobilovým a elektrotechnickým priemyslom.

ZÁVER

Na základe poznatkov o dejinách migrácie bolo možné v práci zhodnotiť súčasný stav zahraničnej pracovnej migrácie a poukázať na aktuálnosť tejto témy.

Aj keď sa migrácia na Slovensku začína intenzívne prejavovať od roku 1989, v obci Kladzany sledujeme výrazné zvýšenie zahraničnej migrácie až po vstupe Slovenska do Európskej únie a tento trend si ponecháva aj počas ďalších troch rokov. Od roku 2008 výrazne klesá intenzita odchodov a je zaznamenaný častejší návrat migrantov späť do obce.

Do zahraničia odchádzajú prevažne mladí ľudia vo veku 20-30 rokov, no zvyšuje sa odchod aj starších vekových kategórií. Viac ako polovica migrantov bola svojho času nezamestnaná a v súvislosti s tým považujeme za hlavný dôvod odchodu zlú ekonomickú situáciu a chudobu.

Okrem toho, že významným efektom pracovnej migrácie je zlepšenie finančnej situácie, existuje ešte množstvo ďalších faktorov, ktoré vplyvajú na spoločnosť a v nej na každého jednotlivca osobitne. Dopadov migrácie, ako sme spomínali, je mnoho. Niektoré vnímame pozitívne, iné zas považujeme za negatívne. V priebehu ďalšieho vývoja však môžeme očakávať, že sa efekty začnú postupne meniť. Návratom migrantov domov sa môže napríklad zastaviť proces vyľudňovania a vyvolať opačný jav, v dôsledku zlepšenia ekonomickej situácie môže dôjsť k zvyšovaniu životnej úrovne a zakladaniu nových rodín. Nadobudnuté skúsenosti a zvýšenie kvalifikácie pomôžu k uplatneniu sa na domácom pracovnom trhu a zabezpečeniu finančnej stability.

V našom etnografickom výskume sme dospeli k tomu, že najžiadanejšou hosťiteľskou krajinou, je Veľká Británia. Ako v texte uvádzame, je otázne, či tento stav nie je len tzv. davovou psychózou a ľudia sa tam rozhodli odísť na základe vlastného presvedčenia. Často krát ide totiž o nasledovanie rodinného príslušníka, alebo sa ľudia spoliehajú na známych, ktorí už do tejto krajiny odišli. Či je to naozaj tak a aké sú plusy a mínusy tohto stádového efektu by bolo možné zistiť ďalších pozorovaním.

Ako sa bude migračný proces ďalej vyvíjať, aké budú jeho ďalšie dopady na obyvateľov, výhody i nevýhody, či sa negatívne efekty zmenia na dlhodobé pozitíva a to vzhľadom na ekonomickú situáciu vo svete, bude možné taktiež zistiť len ďalším hĺbkovým výskumom, ktorý by mohol byť pokračovaním tejto práce.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

- ANDRÁŠOVÁ, S. 2008. *Na čo nám je dobrá migrácia?* Bratislava: IOM, s. 3-6, dostupné na: <http://www.cpep.sk/fileadmin/Dokumenty/publikacie/migracia/Andrasova-Migracia.pdf> [2009-04-15]
- BALÁŽ, V., KOLLÁR, D. 2003. *Únik mozgov sa stáva vážnym problémom.* Bratislava: SAV, s. 1, dostupné na: http://hnonline.sk/1-10023660-21486555-k00000_detail-b7 [2010-04-19]
- BARANOVÁ, A., DETKO, J. 2008. *Európsky trh práce a jeho dopady na únik a prílev mozgov.* Bratislava: SAAIC, s. 3-5, dostupné na: http://web.saaic.sk/nrcg_new/clanok.cfm?menu=10&open=1&clanok=126&jazyk=sk [2009-04-20]
- BERNÁTHOVÁ, A., RIEVAJOVÁ, E. 2002. *Migrácia pracovnej sily v Európskej únii.* Bratislava: Práca a sociálna politika č. 1, ročník X/2002, s. 5
- DIVINSKÝ, B. 2005. *Zahraničná migrácia v Slovenskej republike - stav, trendy, spoločenské súvislosti.* Bratislava: Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku. n.o., ISBN 80-89149-04-9, s. 17-84
- DIVINSKÝ, B. 2007. *Náčrt fundamentálnych trendov v zahraničnej migrácii Slovenskej republiky a identifikácia kľúčových výziev.* Bratislava, s. 2
- DIVINSKÝ, B. 2005. *Zahraničná migrácia – Slovensko 2004 Súhrnná správa o stave spoločnosti,* Bratislava, s. 4-23, dostupné na: aa.ecn.cz/.../BDivinsky_Zahranicna_migracia_rozsirena_verzia_1.pdf [2009-04-19]
- DIVINSKÝ, B.; POPJAKOVÁ, D. 2007. *Koľko Slovákov pracuje v zahraničí? (Jeden expertný odhad),* Bratislava, s. 1-2
- EURÓPSKA KOMISIA. *Voľný pohyb pracovníkov.* Dostupné na: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=458&langId=sk> [2009-04-25]
- HANZELOVÁ, E., KOSTOLNÁ, Z., KEŠELOVÁ, D. 2008. *Migranti zo Slovenska v zahraničí: fakty a súvislosti,* Inštitút pre výskum práce a rodiny: bulletin Rodina a práca 2/2008, s. 41-56
- JURČOVÁ, D. 2002. *Krátky slovník základných demografických pojmov,* Bratislava: INFOSTAT 2002, ISBN 43-2002-A/15, s. 28-30
- KAŇÁKOVÁ, N. 2002. *Globální aspekty migrace,* Ostrava: Demografie, č.2, ročník 44
- KOHÚTOVÁ, M. 2007. *Migrácia v Novoveku a Slovensko,* Bratislava: SAV, Forum statisticum Slovacum 3/2007, s. 150-154
- KOTVANOVÁ, A., SZÉP, A. 2002. *Migrácia a Rómovia. Historické, sociálne a politické súvislosti.* Bratislava: Slovenský inštitút medzinárodných štúdií, s. 8-15, ISBN 80-89106-03
- KRAJČOVIČ, A. 2008. *Globalizácia, migrácia a verejné zdravotníctvo.* Bratislava, s. 4,

- dostupné na:
http://www.ifmed.uniba.sk/fileadmin/user_upload/editors/UVZ_Files/Dokumenty_pre_student_ov/Krajcovic/globalizacia_handout.pdf [2010-04-06]
- LEMAN, J. 2009. *Migrácia v Európe dnes, alebo objavovanie „iných“*. Bratislava: História Revue o dejinách spoločnosti, 1-2/2009, 8. ročník, dostupné na:
<http://www.historiarevue.sk/index.php?id=2005leman1> [2010-02-20]
- ÚSTREDIE PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY A MINISTERSTVA PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SR. 2009. *Zamestnanosť a sociálna politika*. Bratislava: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny a Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR. Mesačník, č. 02/2009 Bratislava, 2009, s. 4-5
- MUROVÁ, E. *Slovensko a migračné procesy*. Bratislava: EURES, dostupné na:
www.sspr.gov.sk/texty/File/konfera2/.../Murova/migracia.pps [2009-04-06]
- MÉZL, F. 1924. *Výklad zákona o vystěhovalectví a prováděcího nařízení k němu*, Praha. *Nariadenie Rady (EHS) č. 1612/68 z 15. októbra 1968 o slobode pohybu pracovníkov v rámci spoločenstva*
- OECD 2009. *International Migration Outlook: SOPEMI 2009 – Multilingual Summaries*. Paris: OECD, s. 2, dostupné na: <http://www.oecd.org/dataoecd/58/9/43177061.pdf> [2010-03-10]
- RADA EURÓPY. 1992. *Parlamentné zhromaždenie - Odporúčanie 1188 (1992) [1] ohľadom migračných prúdov v Československu, Maďarsku a Poľsku*. Dostupné na:
<http://www.radaeuropy.sk/?744> [2010-02-20]
- RIEVAJOVÁ, E. 2001. *Migrácia pracovnej sily zo SR, príčiny a dopady*. Bratislava: Práca a sociálna politika č.12, ročník IX/2001
- SMERNICA EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY 2004/38/ES z 29. apríla 2004 o práve občanov Únie a ich rodinných príslušníkov voľne sa pohybovať a zdržiavať sa v rámci územia členských štátov, ktorá mení a dopĺňa nariadenie (EHS) 1612/68 a ruší smernice 64/221/EHS, 68/360/EHS, 72/194/EHS, 73/148/EHS, 75/34/EHS, 75/35/EHS, 90/364/EHS, 90/365/EHS a 93/96/EHS
- ZUBKO, P. 2006. *Inštitucionálny pohľad dnešného Slovenska na dejiny slovenskej emigrácie*, Ružomberok: Historický ústav Katolíckej univerzity, s. 1-3
- ŠÚ SR. 2007. *Harmonizácia migračnej štatistiky v podmienkach krajín Európskeho spoločenstva a v národných podmienkach*. dostupné na:
<http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=6577> [2009-03-16]
- Zákon č. 253/1998 o hlásení pobytu občanov Slovenskej republiky a registri obyvateľov Slovenskej republiky. 1998, dostupné na:
http://www.minv.sk/swift_data/source/mvsr/dokumenty/pravne_normy/hlaseniepobytu.doc [2009-04-30]

PRÍLOHY

PRÍLOHA A

Dotazník

Milý respondent, dovoľujem si Ťa osloviť anonymným dotazníkom, ktorý je súčasťou mojej bakalárskej práce. Jeho úlohou je zmapovanie súčasného stavu zahraničnej pracovnej migrácie, prostredníctvom Tvojich pocitov, dojmov a skúsenosti z pracovného pobytu v zahraničí.

1. Pohlavie

žena

muž

2. Vek

do 20 rokov

20-30 rokov

nad 30 rokov

nad 40 rokov

3. Krajina (prípadne viaceré krajiny) migrácie

Veľká Británia/Írsko

Nemecko

Česká republika

iná krajina .....

4. Dĺžka pobytu v inej krajine

mesiac a menej

mesiac až pol roka

pol roka až rok

viac ako rok

viac ako dva roky

viac ako tri roky

5. Hlavný dôvod migrácie

ekonomická situácia - bol som nezamestnaný / mal som nízky príjem

nasledovanie rodinného príslušníka

škola a jazyk

dobrodružstvo

iný dôvod .....

6. Ďalšie dôvody odchodu

ekonomická situácia

nasledovanie rodinného príslušníka

škola a jazyk

dobrodružstvo

iné dôvody .....

7. Rozhodnutie odísť pre mňa bolo:

ťažké - dlho som nad tým uvažoval a radil sa

ľahké - rozhodol som sa rýchlo a spontánne

8. Dôvod návratu na Slovensko (ak si sa vrátil)

kultúrne, pracovné alebo iné podmienky mi nevyhovovali

rodina

zarobil som dostatok peňazí, resp. dosiahol som iný stanovený cieľ

iný dôvod .....

9. Plánuješ sa vrátiť v budúcnosti späť na Slovensko (ak si sa ešte nevrátil)?

áno   nie   dôvod .....

10. Splnila migrácia tvoje očakávania (ak si sa vrátil)?

áno   nie   dôvod .....

11. Ako sa k tvojmu odchodu postavili členovia tvojej rodiny

pozitívne - všetci / niektorí

negatívne - všetci / niektorí

odišli spolu so mnou

nezáležalo mi na ich názore

iné .....

Ďakujem Ti za Tvoj čas!

S pozdravom Zuzana Mataninová

PRÍLOHA B

Obrázok 1 Erb obce Kladzany

Zdroj: OcÚ Kladzany

Obrázok 2 Pečať obce Kladzany

Zdroj: OcÚ Kladzany

Obrázok 3 Letecký pohľad na obec Kladzany

Zdroj: OcÚ Kladzany